

Інформаційно-аналітичний журнал «Як працює твій депутат»

Інформаційно-аналітичний
журнал
«Як працює твій депутат»

1/2012

Відповідальна за випуск
Леся Шевченко

Автор дослідження
Стас Соколов

Літературний редактор
Інна Борик

Дизайн та верстка
Олександра Борисова

Свідоцтво про державну
реєстрацію:
серія KB № 8574 від
23.03.2004 р.

Видання часопису
здійснюється за сприяння
Національного Фонду
підтримки Демократії,
США
(National Endowment
for Democracy)

У разі передруку
матеріалів посилання
на часопис обов'язкове

Засновник і видавець
ГО Фондація
«Відкрите суспільство»
04070 Київ,
вул. Братська, 6, оф. 402.
e-mail: press@osf.kiev.ua
www.deputat.org.ua

Підписано до друку
20 січня 2012 року
Формат 60x84/8
Наклад 2000 примірників
Друк ТОВ «Азбука»

Зміст

2	Передостанній залік: робота фракцій Верховної Ради України (листопад 2007 року – грудень 2011 року)
2	Методологія дослідження
3	Економіка
7	Добробут
13	Право та державне будівництво
16	Міжнародна політика
17	Висновки
20	Парламент: влада та опозиція
20	Політичний вимір більшості та меншості
21	Поняття парламентської більшості
22	Поняття парламентської меншості
25	Парламентські комітети
28	Висновки
30	Додаток 1. Розподіл парламентських комітетів між фракціями, 2007 та 2011 роки
31	Додаток 2. Склад парламентських комітетів станом на грудень 2011 року
46	Політична гравітація
46	2007 рік: розпуск парламенту та нове скликання
50	Союзники та супротивники (2007 р.)
51	2008-2009 роки: ігри в альянси
53	Союзники та супротивники (2008-2009 рр.)
54	2010-2011 роки: нова поляризація
57	Союзники та супротивники (2010-2011 рр.)
59	Висновки
60	Закони, ухвалені Верховною Радою України протягом 2011 року

Передостанній залік: робота фракцій Верховної Ради України (листопад 2007 року – грудень 2011 року)

Наближення нових парламентських перегонів фокусує увагу політичних партій на перед-виборчих змаганнях. Як відомо, нова кампанія розпочинається одразу після виборів, принаймні у західному світі, де політики підтверджують свою відповідальність, виконуючи дані обіцянки. Таким чином, за півроку до початку чергового електорального процесу варто підбити проміжні підсумки діяльності народних обранців. Результати цього умовного заліку навряд чи кардинально відрізняться від підсумкових – ресурси народних депутатів витратяться на гарантування проходження їх у парламент сьомого скликання.

Незважаючи на часткове забування представниками законодавчої гілки влади про обіцянки народові, їх дотримання мусить бути важливим критерієм під час голосування. Дехто з нинішніх парламентарів, безперечно, випробовуватиме власні сили у мажоритарних округах, можливо, навіть без згадки про свою партію.

Робота кожної фракції має бути справедливо оцінена в рамках дотримання та виконання обіцяного. Фондація «Відкрите суспільство» пропонує результати постійного моніторингу діяльності українського парламенту, а саме – стан реалізації фракціями передвиборчих програм.

Методологія дослідження

Для аналізу діяльності парламентарів як основне джерело інформації використано базу даних сайту Верховної Ради України (rada.gov.ua). Крім того, для дослідження суспільної та експертної реакції або перевірки функціонування певного закону застосовано інтернет-медіа.

Досліджуваний період охоплює діяльність фракцій Верховної Ради шостого скликання від початку її роботи, з листопада 2007-го, до кінця 2011 року.

У фокусі дослідження перебувають законодавчі акти, ініційовані народними депутатами, які належать до певної фракції Верховної Ради України. Закони згруповані за чотирма ключовими категоріями:

- *економіка* (питання промисловості, фінансів, бюджету, підприємництва – все, що стосується господарства і економічної діяльності в Україні);
- *гобробут* (широка категорія, що поєднує соціальні, гуманітарні, культурні, екологічні питання, – все, що торкається якості життя громадян України);
- *міжнародна політика* (ініціативи щодо зовнішньої політики України, питання геополітичної орієнтації та характеру відносин з іншими країнами);
- *право та державне будівництво* (охоплює питання системи права, судової реформи, боротьби з корупцією, а також включає сферу державного будівництва та установчих повноважень Верховної Ради України).

Програмові тези партій було порівняно з законопроектами, поданими представниками відповідних фракцій, відтак зроблено висновки щодо дотримання положень партійних платформ.

Якщо певна обіцянка була реалізована (завдяки зусиллям самої фракції або іншим обставинам), то вона отримала статус «*виконано*»; якщо зусилля у напрямі здійснення обіцяного докладались, але повного результату не досягнуто – «*частково виконано*»; у разі наявності лише законопроекту з певними пропозиціями – їй присвоєно ступінь виконання «*проект*»; у випадку бездіяльності фракції стосовно вирішення котроїсь проблеми або у разі провалу її законопроектів обіцяння набуло статусу «*не виконано*».

Інформація подана за тематичними блоками, у кожному з яких містяться загальні результати діяльності фракцій із коротким коментарем, а також конкретні переліки обіцянок кожної партії за статусом виконання.

Економіка

Сфера економічних відносин залишається не до кінця опрацьованою українським політикумом. В усіх парламентських фракціях є народні депутати так чи інакше дотичні до економічної проблематики, серед них колишні міністри економіки та фінансів, бізнесмени та науковці. Однак створювати виважену економічну програму перед виборами не у традиціях вітчизняних політиків: основній масі електорату економічні питання не зрозумілі та не потрібні. До того ж необхідно врахувати, що економічна та фінансова робота уряду часто залежить від тиску груп інтересів та домовленостей з ними. А отже, конкретні обіцянки дані, швидше, багатіям, а не виборцям.

Таким чином, передвиборчий набір тез обертався довкола обіцянок про новий Податковий кодекс (ухвалений ПК навряд чи справдив очікування виборців), залучення інвестицій, спрощення відкриття власної справи, нову енергетичну політику, законодавчу та бюджетну підтримку села тощо. У процесі парламентської діяльності фракції забули не тільки про відверто утопічні (до прикладу, перетворити Україну на інвестиційний рай), але і цілком реальні проекти. В результаті лише 7% економічних зобов'язань можна вважати виконаними.

Жодну з фракцій не можна назвати особливо активною та чесною у цій сфері: більшість обіцянь не отримали законопроектної підтримки, робота коаліційних урядів також мало базувалася на передвиборчих зобов'язаннях. Виконані обіцянки мають сумнівний статус відповідності очікуванням громадян. Ухвалений за ініціативою уряду М.Азарова Податковий кодекс викликав суспільне невдоволення, інші ж закони, радше, зберігали існуючий стан речей, аніж сприяли прогресові українського господарства.

Варто зазначити, що така неуважність фракцій щодо своїх економічних тез могла бути викликана світовою фінансовою кризою та необхідністю долати її наслідки.

Згідно з відомим висловом американського Президента Дж. Ф. Кеннеді, кожна криза містить у собі можливість. Проте шансом якісно оновити економічне та фінансове життя країни депутати не скористалися — наближення виборів Президента перетворило бюджет країни на поле бою між опозиційними регіоналами та «господарями» уряду бютівцями. За президентства В.Януковича публічна політика щодо господарства країни багато в чому втратила свій відкритий статус. У 2010-11 роках парламентські фракції практично не брали участі у регулюванні господарчої сфери, де запанували ініціативи уряду та глави держави.

Таблиця 1. Виконання партіями передвиборчих обіцянок у галузі економіки

Фракція	Разом	Виконано	Частково виконано	Проект	Не виконано
Партія регіонів	6	2	1	1	2
«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина» ¹	50	1	9	12	28
Блок «Наша Україна-Народна самооборона»	12	2	0	1	9
Комуністична партія України	15	0	1	2	12
Народна партія України ²	20	2	4	1	13

Партія регіонів

Виконано (33 %³):

- Новий Податковий кодекс.
- П'ятирічні податкові канікули для малого сімейного бізнесу.

Частково виконано (17 %):

- Широке впровадження наукомістких та енергозберігаючих технологій, використання альтернативних джерел енергії.

¹ До 16.11.2010 — «Блок Юлії Тимошенко».

² До 19.11.2010 — «Блок Литвина».

³ Частина від кількості обіцянок

Проект (17 %):

- Створення прозорого та легального ринку землі.

Не виконано (33 %):

- Створення Національної зернової біржі.
- Подвоєння до кінця 2010 року обсягу інвестицій на розвиток сільського господарства та інфраструктури у селах.

«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»

Виконано (2 %):

- Кардинально реформувати дозвільну систему – встановити обмежений і стандартний перелік документів для отримання ліцензій чи дозволів.

Частково виконано (18 %):

- Запровадити нові правила: входження в бізнес і вихід із бізнесу мають бути максимально спрощені.
- Лібералізувати ринок банківських та страхових послуг.
- Максимально обмежити кількість контактів між підприємцем та чиновником.
- Поліпшити умови інвестування в енергетичний сектор.
- Ухвалити законодавство, що відповідає практиці СОТ.
- Лібералізувати транзитний режим для пасажирів і товарів.
- Забезпечити державно-приватне партнерство в будівництві аеропортів.
- Зміцнити співпрацю та координацію енергетичної політики з Євросоюзом, інтеграцію в європейський ринок постачання та споживання електроенергії.
- Створити в Україні власний замкнутий ядерно-паливний цикл.

Проект (24 %):

- Надати додаткового стимулюючого імпульсу середньому та малому бізнесу.
- Знизити податкове навантаження.
- Мінімізувати податкові пільги.
- Ліквідувати ПДВ.
- Розширити базу оподаткування.
- Захистити права міноритарних акціонерів.
- Перетворити Україну на інвестиційний рай.
- Максимально спростити виділення землі в довгострокове користування для інвесторів, що мають намір будувати в Україні нові сучасні й високотехнологічні підприємства.
- Забезпечити умови функціонування ринку землі.
- Зменшити критичну залежність від монопольного імпорту енергоносіїв.
- Знизити енергоємність ВВП.
- Модернізувати ТЕЦ.

Не виконано (56 %):

- Ухвалити Податковий кодекс.
- Впровадити політику зниження кредитних ставок до європейського рівня.
- Перейти на систему довгострокового кредитування.
- Зруйнувати всі неприродні монополії.
- Усунути з чинного законодавства проблеми, протиріччя та «білі плями», що стримують інвестиції – й українські, й іноземні.
- Прийняти нову програму прозорості та відкритої приватизації з однаковими умовами.
- Встановити прозорі процедури щодо тендерів.
- Створити мережу регіональних омбудсменів для інвесторів.
- Спростити процедуру сертифікації імпорту.
- Забезпечити податкове стимулювання будівництва промислових об'єктів.

- Забезпечити податкове стимулювання зниження собівартості квадратного метра промислового й житлового будівництва.
- Розширити повноваження органів місцевого самоврядування з регулювання ринку землі та будівництва об'єктів промислового призначення.
- Надати підтримку розвитку аграрної інфраструктури, а саме аграрного фонду, аграрної біржі, страхового фонду, земельного банку.
- Створити прозоре конкурентне середовище для українських виробників, сприяти просуванню їхньої продукції на зовнішні ринки.
- Реалізувати адресні програми прямої державної підтримки безпосередньо сільськогосподарських товаровиробників, а саме дотації на гектар обробленої землі на одиницю випущеної продукції.
- Забезпечити вільний доступ сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів за пільговими ставками.
- Стимулювати розвиток кооперативних банків та кредитних спілок у сільській місцевості.
- Істотно збільшити чисельність робочих місць у сільській місцевості.
- Відмовитись від несистемного фінансування села й перейти до типових бізнес-проектів, які вміщують переробку сільгосппродукції та її екологічну чистоту.
- Зробити аграрний бізнес окупним.
- Забезпечити умови для державно-приватного партнерства у створенні основних транзитних автомобільних коридорів.
- Забезпечити безпеку транспортних коридорів.
- Побудувати нові нафто- й газогони з метою створення альтернативних шляхів енергопостачання України.
- Навести «військовий порядок» на залізниці.
- Перейти на технологію «киплячого пару».
- Зменшити споживання газу та нафтопродуктів, збільшити споживання бурого вугілля як сировини для хімічної промисловості та виробництва синтетичного палива.
- Добудувати транзитний газопровід «Одеса – Броди – Плоцьк (Гданськ)», побудувати транзитний газопровід «Каспійський басейн – Україна» через Азербайджан, Грузію та Чорне море.
- Забезпечити оптимальну розвідку та організацію видобутку вуглеводнів на шельфах Чорного та Азовського морів.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Виконано (17 %):

- Збережемо спрощену систему оподаткування для малого бізнесу.
- Удвічі зменшимо кількість дозволів і перевірок для підприємців, скоротимо число контролюючих органів.

Проект (8 %):

- Введемо кримінальну відповідальність за навмисне пошкодження родючого шару земель.

Не виконано (75 %):

- У 2008 році ухвалимо Податковий кодекс, яким із 2009 року встановимо прості й зрозумілі правила сплати податків.
- Ліквідуємо податкову міліцію.
- Ліквідуємо корупційні схеми відшкодування ПДВ. Спростимо адміністрування, скасуємо податкову накладну і знизимо ставку ПДВ до 17%.
- Замість усіх нарахувань на фонд оплати праці з 2008 року запровадимо єдиний соціальний внесок, який поетапно зменшимо до 20%.
- Запровадимо справедливий податок на багатство й розкіш, який наповнить місцеві бюджети.
- Залучимо інвестиції в будівництво сучасних автодоріг, стадіонів, спортивних споруд і створимо нові робочі місця під час підготовки та проведення ЄВРО-2012.

- Забезпечимо прозору реєстрацію права власності на землю, право вільно розпоряджатися нею та збереження її для майбутніх поколінь.
- Спростимо процедури приватизації для власників розпайованих земельних наділів.
- Зменшимо податок на земельну спадщину для селян.

Комуністична партія України

Частково виконано (7 %):

- Буде забезпечене неухильне дотримання конституційного права власності народу України на землю, її надра, повітря, ліси, водень та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України. Розв'язання екологічних проблем буде фінансуватися державою в першочерговому порядку. Не допустимо розпродажу землі — збережемо державу!

Проект (13 %):

- Забезпечимо інноваційний розвиток економіки, державну підтримку й першочергове фінансування високотехнологічних і конкурентоспроможних галузей; авіа- й суднобудування, ракетно- й танкобудування, важкого й сільського машинобудування, електроніки та приладобудування.
- Уведемо прогресивний податок на прибуток, податки на багатство й розкіш.

Не виконано (80 %):

- Зміняться пріоритети економічного розвитку України. Ріст економіки відбуватиметься в інтересах трудового народу, а не купки олігархів.
- Визнаючи рівноправність усіх форм власності, ми перевіримо законність приватизації та повернемо в державну власність стратегічні галузі промисловості.
- Бюджетонаповнюючі галузі (в першу чергу, виробництво спиртних напоїв і тютюнових виробів) перейдуть у державну власність, а зовнішня торгівля стане державною монополією.
- На основі прогресивних технологій Україна досягне високих темпів розвитку вугільної промисловості, нафто- й газовидобутку — як бази своєї енергетичної незалежності.
- Буде скасований податок на додану вартість, а замість нього введений податок з обороту й диференційована ставка податку на прибуток, що створить сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу.
- Впровадимо держзамовлення на 50% продукції сільгоспвиробників.
- На підтримку сільгосп підприємств будуть виділятися кошти в обсязі не менш ніж 10% ВВП.
- Діятиме заборона на продаж землі іноземним громадянам, бізнес-структурам і спільним підприємствам за участі капіталу іноземних громадян або власникам понад 50%.
- Будуть встановлені пільгові, не вище 5% річних, кредити на реальну підтримку розвитку АПК.
- У зв'язку з посухою 2007 року виплату кредитів 2006 року, взятих сільгоспвиробниками в банках, буде перенесено на наступні роки. Останнім надаватимуться гарантовані державою кредити для майбутнього розвитку.
- Різке підвищення доходів державного бюджету за рахунок прибутку націоналізованих підприємств.
- Уведення та суворе дотримання державної монополії на видобуток нафти, газу, вугілля та інших корисних копалин, на виробництво і продаж спиртних напоїв і тютюнових виробів.

Народна партія України

Виконано (10 %):

- Введення державної реєстрації всіх орендарів земельних паїв і суворий контроль за розрахунками із селянами-орендодавцями.
- Державна підтримка сільських товаровиробників, легкий і зрозумілий вихід на закордонні ринки.

Частково виконано (20 %):

- Зміцнення матеріально-фінансової бази малих міст і селищ за рахунок розширення бази оподаткування землі, введення податку на нерухомість і встановлення більш справедливого податку на прибуток.
- Сприяння розвитку малого й середнього бізнесу: зменшення податкового навантаження, спрощення процедури одержання мікрокредитів; створення державної системи підтримки починаючих підприємців, їх правовий захист.
- Недопущення продажу земель сільськогосподарського призначення.
- Звільнення новостворених сільських підприємств від податків терміном на п'ять років.

Проект (5 %):

- Передача у власність територіальних громад об'єктів комунальної власності, котрі перебувають в обласному підпорядкуванні, зокрема: водоканалів, газових мереж, електромереж, теплоцентралей.

Не виконано (65 %):

- Формування ефективної та справедливої економіки на інноваційних засадах і забезпечення на цій основі гідного рівня життя людей.
- Втілення народозберігаючої програми соціально-економічного розвитку.
- Заборона продажу рентабельних державних підприємств.
- Virівнювання економічного розвитку регіонів з акцентом на пріоритетність малих і середніх міст.
- Установлення прямих міжбюджетних фінансових відносин із державним бюджетом міст районного значення та селищ — районних центрів.
- Здійснення комплексної реформи податкової системи з передбаченням, зокрема, ліквідації податку на додану вартість; введення прогресивної системи оподаткування, за якої багаті платитимуть до 70%, а соціально не захищені прошарки населення будуть звільнятися від сплати податків.
- Притягнення до кримінальної відповідальності тих, хто займається земельним шахрайством і обдурюванням селян.
- Внесення змін до Земельного кодексу України з наданням повноважень міським, селищним радам з управління землями в межах території ради, що затвердить пріоритет місцевого самоврядування.
- Зниження єдиного земельного податку, скасування інших платежів і поборів із селян.
- Пільгове кредитування технічного переобладнання тих господарств, що використовують земельний пай за прямим призначенням.
- Створення Фонду підтримки села для відродження й розвитку його інфраструктури.
- Забезпечення села пальним із вітчизняних нафтопродуктів.
- Установлення пільгових тарифів на електроенергію для селян.
- Надання молодим фахівцям безпроцентної позики, якщо вони збираються працювати на селі.

Добробут

Орієнтуючись на «пересічного виборця», українські партії найчастіше перенасичують свої передвиборчі програми солодкими обіцянками щодо максимального полегшення щоденного життя «маленького українця». Кількість тез у цьому розділі вражає: сумарно парламентські партії пообіцяли зробити добробут громадян кращим за 136-ма позиціями. У середньому такі пункти склали близько половини обсягу програм, і лише БЮТ виділив їм дещо менше третини.

Таке красномовство у програмах не сприяло настільки ж активному відстоюванню обіцянок у парламенті: трохи менше 15% тез знайшли своє втілення в українській соціополітичній реальності. Більшу частку цих мізерних досягнень склали виплати на новонароджених дітей, обіцяні ще Президентом В.Ющенком та успішно інкорпоровані у свої програми партіями-лідерами. Інший важливий внесок — досягнення на освітній ниві, зокрема, щодо гарантії бюджетних місць та зовнішнього оцінювання

знань. Також варто відзначити виконані зобов'язання, які мають бути невід'ємними елементами життя соціальної, правової, демократичної країни: зарплатня не нижче прожиткового мінімуму, відсутність катувань у правоохоронних органах, збереження пільг для студентів на проїзд тощо.

Значна частина невиконаних положень має реальне наповнення і потребує консолідації зусиль законодавчої та виконавчої влади. Проте реформа пенсійного забезпечення відбувалася фактично під тиском МВФ, і зовсім не в рамках обіцяного народом. Оновлення політики у військовій, культурній, науково-освітній, молодіжній сферах не відбулося, хоча тези політичних програм звучали переконливо. Варто відзначити хіба що фракцію НУНС, яка спільно з Президентом В.Ющенком приділила достатньо уваги соціальній та освітній царинам, щоб виконати бодай 10 з 36 своїх обіцянок (28%), у той час як результати Партії регіонів і «Блоку Юлії Тимошенко» близькі до 15%, а Комуністичної та Народної партій — до 7%. Скромні результати малих фракцій пояснюються не лише їх розміром, але й нереальністю обіцяного. Разом з тим їм притаманна законопроектна пасивність.

Таким чином, результати роботи вітчизняних парламентарів підтверджують, що добробут українців — справа самих українців, оскільки народні обранці вперто не приділяють уваги соціальним питанням. До того ж у владній сфері є тенденція виключно до кількісних показників поліпшення життєвого рівня народу: збільшення соціальних виплат, зарплат, пенсій, — при одночасному ігноруванні стратегічного реформування. Порожня казна держави змушує урізати пільги (як відбулося, приміром, з чорнобильцями), що викликає незадоволення звиклого до бюджетної годівнички народу. Чи стане це приводом до перегляду державних політик у цій сфері, найімовірніше, вирішувати вже новому парламенту.

Таблиця 2. Виконання партіями передвиборчих обіцянок у галузі добробуту

Фракція	Разом	Виконано	Частково виконано	Проект	Не виконано
Партія регіонів	13	2	1	0	10
«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»	28	4	5	1	18
«Наша Україна – Народна самооборона»	36	10	6	2	18
Комуністична партія України	27	2	1	3	21
Народна партія України	32	2	3	3	24

Партія регіонів

Виконано (15 %):

- З 2008 року родина на першу народжену дитину отримає 11 700 грн, на другу — 25 тис. грн, на третю та кожну наступну дитину — по 50 тис. грн.
- Не менше 50% місць у ВНЗ — бюджетні.

Частково виконано (8 %):

- Законодавче забезпечення першого робочого місця молодим спеціалістам.

Не виконано (77 %):

- При досягненні дитиною 3-річного віку й до 13 років родина отримуватиме щомісяця по 100 грн, а з 13-ти до 18 років — по 200 грн.
- Молоді родини отримуватимуть муніципальне житло в оренду на 10 років.
- Забезпечення молодих фахівців у провідних галузях індустрії житлом під державні фінансові гарантії.
- Забезпечення працівників бюджетної сфери житлом за умови укладання довгострокового трудового контракту.
- Запровадження іменних пенсійних рахунків.
- Розвиток недержавного пенсійного забезпечення.
- Безкоштовна медична допомога малозабезпеченим верствам.

- Стимулювання приватних інвестицій на розвиток медичного страхування, упровадження провідних медичних технологій, оновлення обладнання і створення нових основних фондів.
- Забезпечення лікарень необхідним обладнанням шляхом лізингу.
- Пріоритетні цільові програми сприяння здоровому способу життя, запобігання СНІДу, туберкульозу, наркоманії, онкозахворюванням.

«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»

Виконано (14 %):

- Створення якісної системи незалежного контролю рівня знань учнів.
- Створення умов для «бебі-буму».
- Виплати при народженні дітей: першої – 10400 грн, другої – 15000 грн, третьої – 25000 грн.
- Реалізація програми «Сільський лікар».

Частково виконано (18 %):

- Повернення дітей із нічних клубів до бібліотек.
- Стимулювання приватних інвестицій у прикладні та фундаментальні дослідження.
- Забезпечення вільної конкуренції на ринку високих технологій, інтернет-послуг, мобільного зв'язку.
- Розвиток системи захисту інтелектуальної власності.
- Створення соціального ринку ліків.

Проект (4 %):

- Забезпечення державного замовлення на «соціальне житло».

Не виконано (60 %):

- Припинення експорту мізків за кордон та підвищення престижності української науки.
- Єдина вартість послуг із виховання та освіти дітей.
- Стимулювання приватних інвестицій у професійну та вищу освіту.
- Створення ефективної національної системи управління інноваційним розвитком, програма «Інтернет – у кожному оселю».
- Будівельний прорив шляхом розвитку системи іпотеки та зниження вартості кредитів для купівлі житла до європейського рівня.
- Створення громадського телебачення.
- Оприлюднення інформації щодо реальних власників ЗМІ.
- Забезпечення прозорості відносин власності в медіа-бізнесі.
- Угоди між журналістами та редакціями для забезпечення чесності редакційної політики.
- Масштабна інтернетизація України.
- Розширення сітки покриття районів національними каналами.
- Запровадження обов'язкового медичного страхування зі збереженням гарантованих державою безкоштовних медичних послуг.
- Придбання медичної страховки за державні кошти для соціально не захищених верств населення.
- Законодавче зобов'язання купівлі страховки роботодавцем.
- Збільшення щомісячних виплат по догляду за дитиною до трьох років на рівні, не нижчому ніж 500 грн.
- Надання довгострокових кредитів для молодих сімей на 25-35 років під 2-4% річних.
- Створення національних медичних центрів.
- Повернення на Батьківщину громадян України, що працюють за кордоном.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Виконано (28 %):

- Слідчий ізолятор не буде місцем катувань і порушень прав громадянина.
- Збільшимо у 2008 році допомогу при народженні першої дитини до 12 000 грн, другої – до 15 000 грн і кожної наступної – до 25 000 грн.

- Для багатодітної сім'ї розмір щомісячної допомоги на дитину віком до 6 років зросте у півтора разу — до 235 грн, від 6 до 18 років — удвічі, до 298 грн.
- Обмежимо розповсюдження азартних ігор.
- Знищимо хабарі під час вступу до ВНЗ через обов'язковість зовнішнього тестування.
- Підніmemo до 1064 грн стипендії для сиріт, які є студентами ВНЗ чи учнями профтехучилищ.
- Забезпечимо пільги на міжміський проїзд для школярів і студентів на весь рік.
- Сільський вчитель, лікар, працівник культури та соціальної сфери щомісяця додатково отримає 20% окладу.
- Кожній сільській амбулаторії чи фельдшерсько-акушерському пункту забезпечимо автомобіль.
- Кожен школяр у сільській місцевості, якому до школи понад 3 км, добиратиметься на шкільному автобусі.

Частково виконано (17 %):

- Скасуємо «пільгові» пенсії депутатам і міністрам.
- Мінімальна зарплата у 2008 році зросте до 600 грн, а середня — до 2100 грн.
- Заборонимо масову рекламу алкогольних і тютюнових виробів, посилимо відповідальність за продаж спиртного та цигарок дітям.
- Стимулюватимемо розвиток вітчизняної книжки й відновимо мережу книгорозповсюдження — в кожному містечку до 2009 року знову буде книгарня.
- Гарантуємо дотримання свободи віросповідання.
- До 2010 року кожна сільська школа буде підключена до мережі Інтернет.

Проект (5 %):

- Створимо гідні умови життєдіяльності для людей з обмеженими можливостями.
- Захистимо нашу ідентичність — українську мову та культуру, сформуємо єдиний інформаційний простір країни.

Не виконано (50 %):

- Деполітизуємо міліцію. Поліпшимо матеріально-технічний стан патрульно-постової служби та збільшимо посадові оклади її співробітників.
- Створимо до 2010 року професійну армію.
- Ліквідуємо пенсійну «зрівнялівку» — за рахунок вищого трудового коефіцієнта збільшимо пенсії в середньому на 35%.
- Зарплати в бюджетній сфері зростуть у середньому на 58% після повного запровадження у 2008 році Єдиної тарифної сітки.
- Забезпечимо справедливі комунальні тарифи.
- До 2010 року покінчимо з чергою військовослужбовців на житло.
- Зробимо доступнішим соціальне житло шляхом безперешкодного виділення земельних ділянок для його масового будівництва.
- Запровадимо обов'язкове державне медичне соціальне страхування й забезпечимо протягом 5 років кожному родину сімейним лікарем.
- У 2009 році буде відкрито Дитячу лікарню майбутнього.
- Обладнаємо кожен державну установу пандусами та іншими спецзасобами.
- Припинимо ганебну практику нищення скверів і парків у містах.
- Стимулюватимемо створення нових дитячих садків.
- Збільшимо фінансування наукових досліджень до європейських стандартів — не менше 2% ВВП.
- Відновимо реальну виборність керівників ВНЗ та наукових установ.
- Забезпечимо розвиток мов і культур усіх меншин, що проживають в Україні.
- Удвічі збільшимо фінансування музеїв та бібліотек, забезпечимо їх технічне переобладнання та оновлення фондів.
- Підтримаємо вітчизняні театр, кіно та образотворче мистецтво.

- Запровадимо допомогу в розмірі 20 000 грн і соціальне житло для випускників вузів, які працюватимуть не менше 3-х років у сільській місцевості.

Комуністична партія України

Виконано (7 %):

- Заробив — одержуй вчасно зарплату та пенсію, не нижчі від прожиткового мінімуму.
- Відновиться державне фінансування будівництва житла для незаможних громадян і пільговиків. На законодавчому рівні забезпечимо право на житло мешканців гуртожитків будь-яких форм власності.

Проект (15 %):

- Буде створена широка система дотацій, субсидій та кредитів для будівництва індивідуального й кооперативного житла на доступних умовах.
- Держава буде гарантувати реалізацію політичних прав громадян, права на працю, відпочинок, гідну зарплату й регульовані ціни, житло, гідну пенсію, безоплатну медичну допомогу й освіту та юридично відповідатиме за їх порушення.
- Будуть забезпечені соціально-економічні й мовно-культурні потреби людей усіх національностей, що проживають в Україні. У новій редакції Конституції, запропонованій комуністами, російській мові буде надано статус другої державної при реальному забезпеченні державного статусу української мови. Неухильно виконуватиметься Європейська хартія регіональних мов і мов меншостей.
- Моральні й духовні цінності народу України будуть захищені, рішуче припинена пропаганда наживи, жорстокості, насильства, пияцтва та розбещеності.

Не виконано (78 %):

- До 2010 року реальні доходи працюючих подвоються.
- Мінімальна зарплата в 2008 році становитиме 792 грн.
- Частка заробітної плати у структурі собівартості продукції зросте до 60%.
- Мінімальна пенсія, соціальна допомога будуть не нижчими за 70% від середньої зарплати.
- Буде здійснюватися державна регуляція цін на основні продукти харчування, товари першої потреби, ліки, житло та послуги житлово-комунального господарства, а на їх підвищення у 2008 році буде проголошений мораторій.
- На освіту буде виділятися 10% коштів від ВВП, на науку — 3%.
- Будуть створені умови для забезпечення загальної зайнятості.
- Ми гарантуємо одержання молоддю першого робочого місця.
- Молодому населенню надаватимуться пільгові кредити на будівництво житла з наступним погашенням за рахунок держави 25% від їх розміру при народженні першої дитини, 50% — при народженні другої і 100% — третьої.
- Соціальні виплати при народженні другої та кожної наступної дитини збільшаться до 18,4 тис. грн. Один із батьків, котрий виховав трьох і більше дітей, дістане право виходу на пенсію за 5 років до передбаченого нинішнім законодавством віку.
- У 2008 році студентські стипендії підвищаться втричі. Щомісячна стипендія студентів-сиріт становитиме 1200 грн.
- Буде забезпечена безоплатна якісна медична допомога, збільшена оплата праці медпрацівників.
- Держава ліквідує дитячу безпритульність протягом трьох років.
- Буде розгорнута мережа доступних для кожної родини дитячих дошкільних і позашкільних установ, закладів безоплатного літнього відпочинку дітей, у тому числі на базі «Артеку» й «Молодої гвардії». На базі в даний час існуючих резиденцій Президента України й державних дач діятимуть дитячі центри оздоровлення.
- У 2008 році втричі збільшиться державне фінансування дитячих і молодіжних організацій.
- Держава у пріоритетному порядку фінансуватиме газифікацію, телефонізацію, будівництво житла для сільських лікарів і вчителів, будівництво й ремонт автомобільних доріг на селі.

- Буде заборонена передача у приватну власність курортних і заповідних територій.
- Упродовж 5 років громадянам повернуть їхні вкрадені державою грошові заощадження.
- Основний закон встановить інститут подвійного громадянства на підставі міжнародних угод.
- Буде гарантуватися свобода совісті й віросповідання. Держава захистить канонічне православ'я від націоналістичної експансії та законодавчо заборонить діяльність тоталітарних сект.
- Комуністи припинять фальсифікацію вітчизняної історії націоналістами, їхню наругу над святинами нашого народу, дискредитацію ними захисників Вітчизни, героїзацію зрадників і фашистів. Ми покладемо край злочинним спробам реабілітувати ОУН – УПА.

Народна партія України

Виконано (3 %):

- Заборона реклами алкогольних і тютюнових виробів, переривання телевізійних програм рекламними блоками.

Частково виконано (13 %):

- Впровадження державної програми будівництва соціального житла в обсягах, що можуть реально задовольнити потреби соціально не захищених громадян.
- Складання карт екологічної ситуації з визначенням бюджетних витрат на оздоровлення регіонів; відшкодування підприємствами й організаціями завданого ними екологічного збитку.
- Забезпечення європейських стандартів контролю за станом повітря, якістю питної води; впровадження системи надійної утилізації відходів.
- Збільшення площі земель природно-заповідного фонду, приведення до екологічно чистого стану всіх об'єктів індустрії відпочинку й тих, котрі мають історико-культурне значення.

Проект (9 %):

- Надання працівникам установ культури, вчителям і лікарям статусу держслужбовців та додаткового окладу до щорічної відпустки на лікування.
- Безумовне виконання передбачених законодавством України соціальних гарантій військово-службовцям, військовим пенсіонерам і членам їхніх родин; недопущення закриття військових госпіталів.
- Відродження й затвердження високої духовності та моралі на основі християнських цінностей.

Не виконано (75 %):

- Встановлення соціального стандарту споживання, що включатиме придбання житла, розумну вартість комунальних послуг, освіти, лікування, харчування.
- Впровадження погодинної оплати праці, котра вже в 2008 році може становити 25 грн за годину зі збереженням 40-годинного робочого тижня.
- Доведення частки оплати праці у виробничій сфері з 8% до 30% від собівартості продукції.
- Вироблення й реалізація реального механізму повернення втрачених заощаджень, у тому числі через участь громадян у приватизації ліквідних підприємств, надання їм землі, забезпечення лікування та навчання за рахунок бюджету.
- Виконання зобов'язань держави перед власниками приватизаційних документів (ваучерних сертифікатів).
- Встановлення справедливих тарифів на комунальні послуги на основі їх якості, стану житла, платоспроможності його власників.
- Невідкладне розгортання на державному рівні комплексу заходів, спрямованих проти алкоголізму та наркоманії.
- Реальний ріст зарплат учителів, лікарів, працівників сфери культури до рівня середньої в економічних галузях; підвищення престижності праці в науковій сфері.
- Облік суми заборгованості (відповідно до ст. 57 Закону «Про освіту») при визначенні розміру пенсій працівникам установ освіти.

- Повне забезпечення безкоштовними ліками інвалідів і дітей; жорсткий державний контроль за цінами на ліки.
- Створення Фонду майбутнього, з якого на персональний рахунок немовлят буде нараховуватися 25 тисяч гривень із наступним нарахуванням відсотків та індексацією по досягненні 18-річного віку.
- Формування цілісного соціального пакета підтримки молоді.
- Надання молодим родинам безпроцентних кредитів на житло; при народженні першої дитини — погашення 25% кредиту, другої — 50%, третьої — повне погашення кредиту.
- Реальне виконання конституційної норми щодо злочинності та безкоштовності вищої освіти: платною може бути лише друга вища освіта.
- Збільшення розміру стипендій до рівня середньої заробітної плати; відмінникам навчання — стипендія в подвійному розмірі.
- Введення 20-процентної квоти для роботи молоді в усіх державних установах та органах влади впровадження гнучкого режиму праці й неповної зайнятості (за бажанням) для жінок-матерів; приділення особливої уваги працевлаштуванню безробітних людей передпенсійного віку; правовий захист людей найманої праці.
- Підвищення пенсій із доведенням упродовж наступних трьох років їх розміру до 80% від середньої заробітної плати в економіці.
- Забезпечення реальної соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів I, II, III груп, удосконалення нормативно-правової бази в цьому питанні, що має забезпечити 100-процентне працевлаштування тих інвалідів, які мають бажання працювати.
- Повна заборона ввезення до України генетично модифікованих продуктів харчування.
- Недопущення ліквідації статусу громадян, що живуть у 3-й та 4-й чорнобильських зонах.
- Подолання дискримінації жінок у всіх сферах життя.
- Врегулювання мовної ситуації в Україні.
- Здійснення реальних заходів для утвердження української нації як співдружності вільних громадян — незалежно від їхнього походження, мови, віросповідання й політичних переконань.

Право та державне будівництво

Політична практика свідчить, що питання правових реформ та змін у політичній системі є зручним предметом для розлогих дискусій між партіями, однак рідко — предметом реальної парламентської діяльності. Під час шостого скликання Верховної Ради були запропоновані численні проекти нового Основного закону, звучало чимало закликів до реформ, взаємних звинувачень у непрозорості, була повернута Конституція зразка 1996 року. Проте реальних антикорупційних кроків так і не було здійснено; судова реформа викликала значну кількість критичних зауважень; можновладці досі насолоджуються купою гарантованих законом та бюджетом привілеїв.

Тож не дивно, що виконання обіцянок у сфері державного будівництва і права складає лише 11%. Більш примітним є той факт, що всі лаври належать фракції БЮТ, точніше, урядові Ю.Тимошенко. Одна теза стосується її ж ініціативи щодо відновлення програми «Контрабанда — стоп!», ще дві — правоохоронних органів, інші дві — корупційної проблематики. Незважаючи на вагомість та актуальність антикорупційних ініціатив, запровадження декларування витрат посадовцями не вирішує проблеми непрозорості управлінської структури держави — українські бюрократи мають у своєму арсеналі багато методів обходу законодавства.

Наразі ж вести мову про парламентську роботу щодо структурних змін в українській державі не варто: ініціативи стосовно реформ належать виконавчій владі, а запропоновані зміни орієнтовані не на передвибірчі обіцянки, а на інтереси провладних угруповань. Державні механізми коригуються та налаштовуються під певну політичну силу, якщо не сказати — особистість. Такі тенденції вказують, по-перше, на кризу демократії у країні, по-друге, на вразливі місця системи, по-третє, можуть вказати на ідеї щодо їх якісного оновлення.

*Таблиця 3. Виконання партіями передвиборчих обіцянок
у галузі права та державного будівництва*

Фракція	Разом	Виконано	Частково виконано	Проект	Не виконано
Партія регіонів	4	0	0	2	2
«Блок Юлії Тимошенко»	14	5	0	0	9
«Наша Україна – Народна самооборона»	7	0	0	1	6
Комуністична партія України	12	0	1	0	11
Народна партія України	10	0	3	0	7

Партія регіонів

Частково виконано (50 %):

- Подолання корупції в суспільстві.
- Розвиток свободи слова та доступу до інформації як механізмів прозорості та суспільного контролю.

Не виконано (50 %):

- Затвердження незалежного правосуддя.
- Пряма виборність суддів громадянами.

«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»

Виконано (36 %):

- Відновлення програми «Контрабанда – стоп!».
- Створення комунікаційного центру для безпосереднього зв'язку громадян із правоохоронними органами для інформування про факти корупції.
- Підвищення рівня соціального захисту та матеріального забезпечення правоохоронців.
- Декларування витрат державними посадовими особами та держслужбовцями.
- Посилення кримінальної відповідальності за корупційні дії.

Не виконано (64 %):

- Обрання суддів народом.
- Звільнення суддів від політичної залежності.
- Підвищення зарплати суддям.
- Безкоштовні адвокатські послуги.
- Скасування судового мита за спеціальним переліком справ.
- Зниження ролі держави в економіці загалом та впливу чиновництва на ухвалення економічних рішень і їх втручання в діяльність підприємств.
- Створення спеціальної експертної комісії, що аналізуватиме всі проекти законів та нормативних актів на предмет корупційних ризиків.
- Продаж земель несільськогосподарського призначення виключно на аукціонах.
- Створення незалежних від влади органів контролю за розподілом бюджетних коштів із передачею опозиції Рахункової палати України.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Проект (14 %):

- Ліквідуємо депутатські привілеї.

Не виконано (86 %):

- Скасуємо депутатську недоторканність: закон – один для всіх.
- Створимо національне антикорупційне бюро.

- Введемо інститут виборних мирових суддів.
- Створимо незалежну Судову палату для переатестації всіх суддів і перевірки відповідності їхніх доходів майновому стану.
- Законодавчо закріпимо підзвітність органів державної влади та місцевого самоврядування.
- Забезпечимо громадську експертизу та публічну оцінку виконання партіями передвиборчих зобов'язань.

Комуністична партія України

Частково виконано (8 %):

- Доленосні питання внутрішньої та зовнішньої політики будуть вирішуватися тільки шляхом проведення всеукраїнських і місцевих референдумів.

Не виконано (92 %):

- Зі зняття обслуговування олігархів Верховна Рада перетвориться на інструмент справжнього народовладдя, забезпечення національних інтересів України та прав трудящих: робітників і селян, лікарів і вчителів, науковців і діячів культури, пенсіонерів і молоді, малих і середніх підприємців, військових і правоохоронців.
- Буде ліквідований інститут президентства. Україна стане парламентською республікою.
- Буде створена система народного контролю.
- Функції ліквідованих державних адміністрацій перейдуть до виконавчих комітетів місцевих рад.
- Буде скасована недоторканність Президента, народних депутатів України, суддів, інших державних посадових осіб.
- Депутати всіх рівнів будуть здійснювати свої повноваження на основі імперативного мандата.
- Судді обиратимуться на певний термін безпосередньо громадянами з можливістю їх відкликання.
- Буде посилена кримінальна відповідальність за корупцію.
- На вимогу громадян України та з метою посилення боротьби зі злочинністю комуністи внесуть на розгляд Верховної Ради законопроект про тимчасове поновлення смертного покарання за навмисне вбивство.
- Скорочення не менш ніж на 700 млн грн витрат державного бюджету у зв'язку з ліквідацією інституту президентства.
- Зменшення на 50% витрат на утримання державного апарату. Скасування соціально несправедливих пільг для вищих чиновників.

Народна партія України

Частково виконано (30 %):

- Повернення до мажоритарної системи виборів у Верховну Раду й місцеві органи влади.
- Впровадження механізму звітності народних депутатів та їх відкликання.
- Зменшення складу Кабінету Міністрів України.

Не виконано (70 %):

- Скасування депутатської недоторканності й ліквідація всіх депутатських привілеїв.
- Скорочення вдвічі державного апарату управління та витрат на його утримання з посиленням повноважень органів місцевого самоврядування.
- Прирівнювання корупції до державної зради.
- Впровадження обов'язкового декларування доходів і витрат не тільки держслужбовцями, а й членами їхніх родин, усіма особами, що розпоряджаються їхнім майном.
- Позбавлення пенсійного забезпечення тих держслужбовців, котрі були притягнуті до відповідальності за хабарництво, зловживання службовим становищем.
- Обов'язкова конфіскація незаконно придбаного майна як у держслужбовців, так і в їхніх найближчих родичів.
- Скасування умовних термінів та амністії для засуджених за корупцію.

Міжнародна політика

На зовнішньополітичні відносини парламент має не такий прямий вплив, як на інші сфери життя країни, оскільки визначення курсу держави традиційно лишається прерогативою Президента. Співпраця з главою держави, обтічність передвиборчих формулювань та незначна їх кількість сприяли винятковому для чинного скликання результату виконання обіцянок: 8 з 19, або ж 42%. Також цьому допомогло зняття проблематики НАТО, вступ України до СОТ та активні переговори з ЄС за президентства як В.Ющенка, так і В.Януковича. Примітно, що саме ті дві партії, які мали «своїх» президентів, показали найкращі результати стосовно міжнародної політики, хоча й дали найбільше обіцянок. Таким чином, це підкреслює роль глави держави у визначенні та формулюванні порядку денного зовнішньої політики країни.

Суперечливий статус мають обіцянки щодо визначення пріоритетів міжнародної діяльності влади на основі прагматичних інтересів нації. З одного боку, окремі угоди викликають більш ніж неоднозначну оцінку (як, наприклад, «харківські угоди» В.Януковича та Президента Російської Федерації Д. Медведєва). З другого – євроінтеграційні наміри виражають інтереси як значної частини бізнесу, так і більшості громадян, особливо зараз, коли РФ активно використовує газовий важіль для політичного тиску на Україну. Відповідно, варто очікувати, що на наступних парламентських виборах особливу увагу буде приділено саме цим двом положенням: продовженню євроінтеграції та зменшенню енергетичної залежності від північного сусіда.

Таблиця 4. Виконання партіями передвиборчих обіцянок у галузі міжнародної політики

Фракція	Разом	Виконано	Частково виконано	Проект	Не виконано
Партія регіонів	5	4	0	1	0
«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»	2	0	0	1	1
«Наша Україна – Народна самооборона»	6	4	0	0	2
Комуністична партія України	4	0	1	1	2
Народна партія України	2	0	0	0	2

Партія регіонів

Виконано (80 %):

- На зовнішньополітичній арені ми виступаємо за політику відкритості та добросусідства, за збереження позаблокового статусу України.
- Питання про вступ України до НАТО може вирішуватися тільки на основі всенародного референдуму.
- Членство у Європейському Союзі або Світовій Організації Торгівлі – не самоціль, а засіб підвищення добробуту наших громадян, розширення можливостей вітчизняної економіки, науки та освіти.
- Забезпечимо збалансовану зовнішню політику, де Східний (Росія та країни Сходу) і Західний (країни ЄС та США) напрями однаково значущі.

Частково виконано (20 %):

- Ми надаємо важливого значення участі України в ЄЕП, що розширить наші можливості у взаємному обміні товарами, капіталами й послугами на євразійському ринку.

«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»

Частково виконано (50 %):

- Зовнішня політика буде здійснюватися в ім'я своєї нації, на основі мирних, рівноправних, взаємовигідних, економічних стосунків з усіма державами, з якими Україна має спільні інтереси.

Не виконано (50 %):

- Перетворимо Україну на міжнародний транзитний коридор.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Виконано (67 %):

- Завершимо вступ України до СОТ.
- Спростимо візовий режим із Європейським Союзом.
- Створимо окремий візовий режим для мешканців прикордонних територій у рамках транскордонного співробітництва.
- Із країнами, де працюють громадяни України, буде укладено угоди про захист їхніх соціальних і трудових прав.

Не виконано (33 %):

- Створимо зону вільної торгівлі.
- Зменшимо енергетичну залежність країни за допомогою диверсифікації імпорту енергоносіїв.

Комуністична партія України

Частково виконано (25 %):

- Нова редакція Конституції визначить позаблоковий, нейтральний статус України. Членству в НАТО – ні!

Проект (25 %):

- Будуть забезпечені оптимальні умови для розвитку взаємовигідного політичного та економічного співробітництва з Росією, Білоруссю, Казахстаном та іншими державами СНД.

Не виконано (50 %):

- Вхід у міжнародні політичні й економічні організації та участь у інтеграційних процесах буде здійснюватися лише в національних інтересах України на вигідних для неї умовах і на підставі волевиявлення громадян на всеукраїнському референдумі.
- Україна ввійде до Єдиного економічного простору.

Народна партія України

Не виконано (100%):

- Проведення зовнішньої політики виключно на основі національних інтересів і активного нейтралітету.
- Питання вступу України в міжнародні організації повинне вирішуватися лише за результатами всеукраїнських референдумів.

Висновки

Підбиваючи передостанні підсумки діяльності українського парламенту шостого скликання, варто зазначити, що результати його роботи заслуговують на негативну оцінку. Загальний показник виконання передвиборчих зобов'язань становить 13%. Значний внесок у ці відсотки зробили виконавча гілка влади та Президент, що приводить до невтішних висновків стосовно роботи парламентарів (унаочнені результати діяльності народних обранців щодо виконання своїх передвиборчих обіцянок розміщені у таблиці 5 та діаграмі 1).

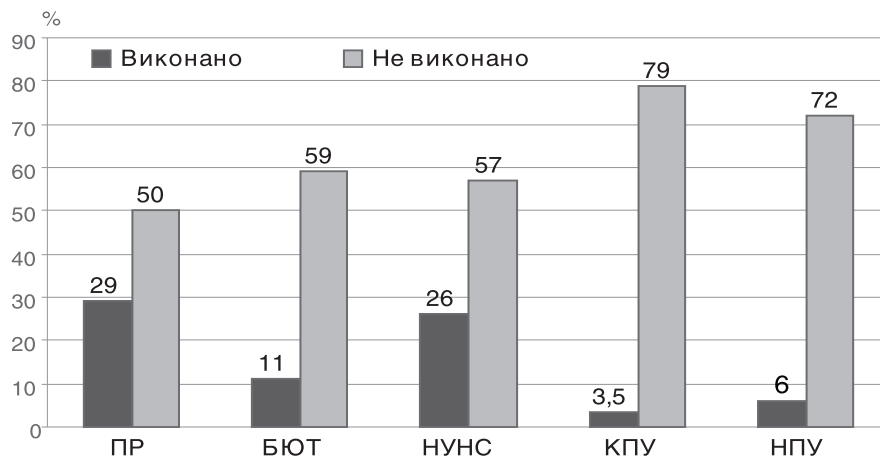
Таблиця 5. Виконання партіями передвиборчих обіцянок, у цілому

Фракція	Разом	Виконано	Частково виконано	Проект	Не виконано
Партія регіонів	28	8	2	4	14
«Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»	94	10	14	14	56

«Наша Україна – Народна самооборона»	61	16	6	4	35
Комуністична партія України	58	2	4	6	46
Народна партія України	64	4	10	4	46

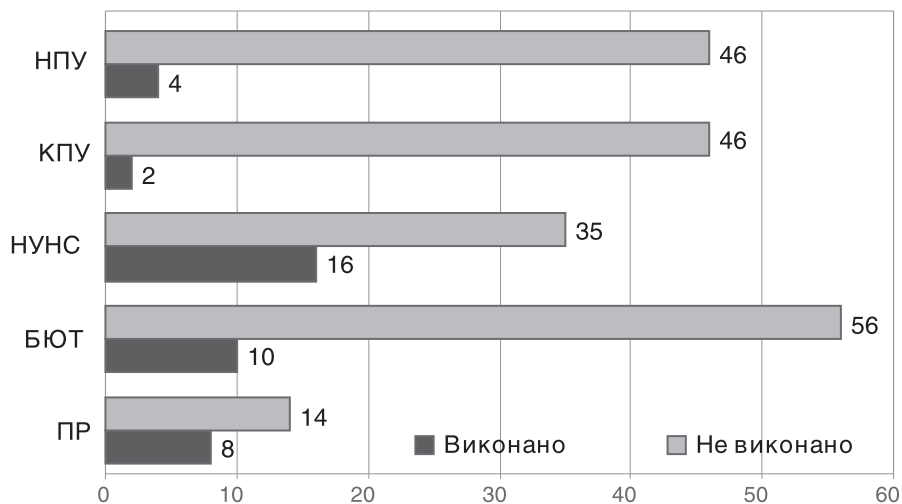
Найгірший показник має Комуністична партія України, яка, схоже, не особливо планувала опікуватися у парламенті захистом інтересів своїх виборців. Симулювання антикапіталістичної діяльності та гра на ностальгії за Радянським Союзом (наприклад, скандал довкола закону щодо вивішування червоного прапора в День Перемоги та активна участь у ньому комуністів) залишає П.Симоненка у фокусі його стабільного електорату. Найімовірніше, це врятує Компартію від поразки і на наступних парламентських виборах, однак продовження такої пасивності і безвідповідальності загрожує їй швидким політичним небуттям.

Діаграма 1. Виконання партіями своїх передвиборчих обіцянок, %

Зрозуміло, що відносні показники виконання передвиборчих зобов'язань можуть бути витлумачені по-різному. Так, наприклад, Партія регіонів дала найменше обіцянок – 28, проте спромоглася виконати 8 з них, у той час як НУНС досяг показника 16 з 61, а БЮТ – 10 з 94. Тож природа політичної відповідальності є суперечливою. Мала кількість обіцянок значно полегшує парламентську роботу і звітування перед виборцем, проте не гарантує зусиль щодо їх виконання. Інша крайність – забагато обіцянок – призводить до відсутності виваженого підходу до роботи у Верховній Раді та стає фактичним підтвердженням ненадійності політичної сили, готової обіцяти, але не працювати.

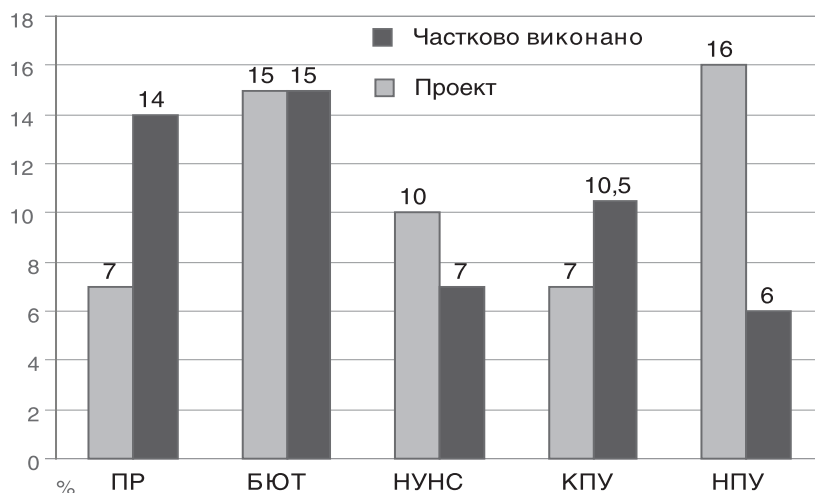
Діаграма 2. Кількість виконаних та невиконаних партіями обіцянок

У «сірій зоні» залишається значна частина законотворчої активності фракцій: статуси «частково виконано» та «проект» показують, що партії приділяли увагу своїм передвиборчим обіцянкам, однак для повної їх реалізації забракло чи то консенсусу політичних сил, чи то власних лобістських зусиль.

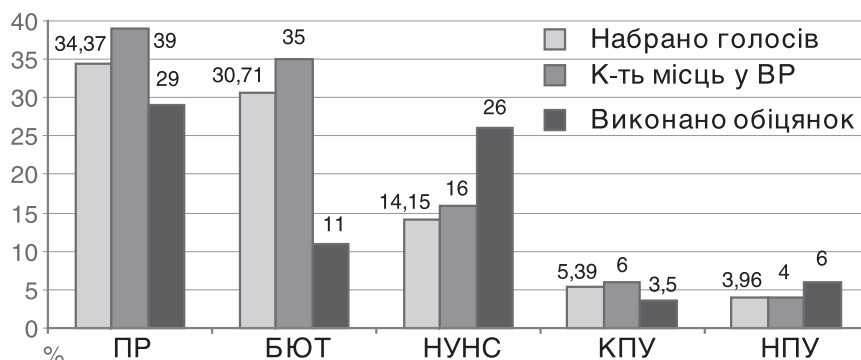
Часто результати діяльності однієї фракції впливали на статус виконання обіцянок іншої, що спрощувало їм роботу. Найбільше «нажилася» у такий спосіб Народна партія України, ідеї якої були співзвучні з тезами більш потужних парламентських сил.

Діаграма 3. Проміжний ступінь виконання обіцянок, %

Варто звернути увагу на частковий зв'язок між розміром фракції та відсотком виконаних обіцянок. Кількість парламентських «штуків» мала б сприяти дотриманню партіями своїх передвиборчих програм. Утім це не підтверджується на прикладі БЮТ, можливо, саме через перебір із риторикою обіцянь. Натомість НУНС — єдина фракція, яка виконала більшу частку зобов'язань, аніж набрала голосів.

Діаграма 4. Результати парламентських виборів та виконання обіцянок, %

Ретельний аналіз парламентської діяльності показує, що депутати забувають про більшість обіцяного одразу після оголошення результатів виборів. Ігноруванню передвиборчих програм сприяє також те, що значна кількість тез має занадто абстрактний чи утопічний характер.

Фондація «Відкрите суспільство» переконана, що увага з боку громадянського суспільства до діяльності майбутніх партій-кандидатів у чинній Верховній Раді стимулюватиме їх до підготовки більш раціональних та продуманих передвиборчих програм, а також заохочуватиме до активного представництва інтересів виборців у парламенті. Безперечно, наразі виконання обіцянок політичними партіями — не найголовніший критерій вибору при голосуванні, однак розвиток політичної культури та політичної системи повинен вести до більш прагматичних стосунків між виборцем і партіями, а також підняти на новий рівень взаємну відповідальність.

Парламент: влада та опозиція

У статті запропоновано огляд спроб концептуалізувати бачення більшості та меншості в українському парламенті, а також аналіз окремих аспектів відносин влади та опозиції у Верховній Раді України за період VI скликання (листопад 2007 року — грудень 2011 року).

Політичний вимір більшості та меншості

У найзагальнішому сенсі розмежування між парламентською більшістю та меншістю проходить на основі сприяння чи протистояння поточному векторові та принципам розвитку країни. Зрозуміло, що такий поділ можливий лише в умовах демократичного режиму, яким гарантується плюралізм та свобода думок. У позапарламентському просторі можливість незгоди з існуючим станом речей забезпечується свободою об'єднань громадян, діяльності політичних партій та іншими механізмами. В умовах парламенту і владної системи загалом гарантії плюралізму та максимальної свободи вираження думок поєднуються із міркуваннями щодо стабільності та цілісності державної політики. Відповідно, поділ на прихильників та противників актуальної публічної політики неминучий.

Центр Разумкова пропонує таке визначення опозиції: *«це сукупність суб'єктів політичного життя, які виступають проти змісту політики, що реалізується діючою владою, та/або методів реалізації цієї політики, ведуть активну діяльність, спрямовану на те, щоб самим зайняти центральне місце у владній системі»*¹. Тож акцент зроблено на політичній боротьбі з метою помінятися місцями з більшістю. У цьому полягає важлива відмінність інституту опозиції в Україні від стабільних демократичних систем, у яких мета опозиції — корекція поточного урядового курсу задля відстоювання інтересів суспільства та професійна підготовка альтернатив публічної політики.

С. Рябов указував, що опозиція — це не становище, в якому опиняється політична сила через політичну поразку, проте носій визначеного курсу, конкретної політики та соціальних програм, який готовий втілювати ці принципи в разі здобуття влади².

Українські політичні сили не відповідають такому узагальненому критерію, оскільки тяжіють до сприйняття опозиційної ніші як простору поза владою, а генерування політичних альтернатив закінчується переважно на рівні гасел та ідей, які не набувають законопроектного оформлення³.

Таким чином, явище опозиції можна аналізувати за кількома факторами: 1) ціннісний (причини опозиційності); 2) інституційний (протидія певному інституту); 3) телеологічний (мета опозиційної діяльності).

Відповідно, в Україні за нині знову чинною конституційною моделлю 1996 року маркером розрізнення парламентарів (та депутатських фракцій) був інституційний фактор — особа Президента та проваджуваний ним політичний курс.

Боротьба 2004 року не могла залишатися виключно в межах інститутів — ціннісний чинник актуалізувався саме тоді, коли лінія поділу *влада-опозиція* ґрунтувалася на демократичних цінностях. Період чинності конституційної реформи змінив логіку діяльності парламентської меншості. Тепер ключовим об'єктом протистояння стала парламентська коаліція та призначений нею Кабінет Міністрів України. Замість чіткої дихотомії законодавча-виконавча влада в українській політичній системі утворився трикутник між Президентом, Кабміном та Верховною Радою, в якому парламентська меншість виступала достатньо активним гравцем, оскільки могла балансувати інтереси та позиції конкуруючих інститутів.

1 Влада і опозиція в Україні. Аналітична доповідь Центру Разумкова. — Національна безпека і оборона. — 2002. — № 7. — С. 6.

2 Рябов С. Опозиція як джерело альтернативної політики. // Вибори і демократія. — 2006. — № 4.

3 Див. аналіз виконання передвиборчих обіцянок політичними партіями у виданні Фондації «Відкрите суспільство» «Як працює твоя партія». — 2011. — № 1.

Також для розуміння специфіки діяльності опозиції в Україні варто зазначити про теорію її поділу на *лояльну* (конструктивну) та *конфліктну* (непримиренну). Зокрема, Х. Лінц пропонує *десять критеріїв лояльної опозиції*:

1. Визнання лише електорального способу здобуття влади та готовність поступитися нею іншим політичним акторам.
2. Відмова від насильницьких способів здобуття чи утримання влади.
3. Відмова від неконституційних способів використання Збройних сил.
4. Відмова від агресивної, насильницької риторики задля мобілізації прихильників.
5. Зобов'язання участі у політичному процесі, виборах, парламентській діяльності.
6. Готовність до відповідальності за управління суспільством.
7. Готовність до компромісу та об'єднання з ідеологічними суперниками заради збереження демократичного порядку.
8. Відмова від таємних змов з радикальною опозицією.
9. Готовність оголосити незаконною будь-яку діяльність опозиції, якщо вона спрямована на повалення законно обраних органів влади.
10. Установка на зниження політичного впливу центрів влади, які громадяни не призначають шляхом виборів⁴.

Накладання такої логіки на площину українських політичних процесів показує, що вітчизняна опозиція поєднує в собі значну частину індикаторів лояльної опозиції, водночас їй притаманні окремі елементи конфліктності, зокрема, політизація органів влади, які знаходяться за межами виборів (як-от уряд), та епізодичне звернення до агресивної риторики. Крім того, готовність до компромісу та відповідальності партій-представників меншості також залишає бажати кращого. Втім, їх прагнення залишатися в актуальному політичному процесі так чи інакше примушує їх до конструктиву.

Поняття парламентської більшості

Діяльність Верховної Ради України у період з листопада 2007 року до вересня 2010 року відбувалася за реформованою Конституцією, яка чітко закріплювала механізм існування парламентської більшості. Він був інституціоналізований як «коаліція» та передбачав чітку процедуру утворення та повноважень:

У Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України⁵.

Таким чином, окрім чітких меж формування депутатських фракцій у Верховній Раді (зокрема, припис народному обранцеві входити до складу фракції тієї партії/блоку, за списками якої його було обрано, та втрата депутатського мандата у випадку виходу з фракції), редагована Конституція передбачала, що парламентська більшість має організовану форму. До того ж в її положеннях було наголошено на необхідності консенсусу політичних сил більшості через узгодження політичних позицій депутатських фракцій. Відповідно, принаймні у юридичному контексті, було закріплено важливість спільної програми більшості задля вироблення когерентних політичних альтернатив, які б транслювалися в урядові політики, оскільки Кабінет Міністрів також призначала парламентська коаліція.

Початок президентства В. Януковича відзначився специфічними змінами у Регламенті Верховної Ради, які можуть бути пояснені лише політичною доцільністю. З-поміж іншого, нова редакція документа пропонувала таке формулювання коаліції:

Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді — це сформоване за результатами виборів і на основі узгоджених політичних позицій та на засадах, встановлених Конституцією України і цим Регламентом, об'єднання депутатських фракцій, народних депутатів, до якого входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради⁶.

⁴ Х. Лінц. Крушение демократических режимов... //Проблемы Восточной Европы. Вашингтон. — 1993. — N 39-40. — С. 62-64.

⁶ Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004, № 2222.
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>

Тобто попередня обов'язковість колективного членства була розширена можливістю індивідуальної участі. Важливо відзначити, що таким чином було порушено логіку, закладену в конституційну реформу, — структурувати парламент за партійними центрами, а отже, і утворити більшість на основі депутатських фракцій, яка б репрезентувала певну консолідовану політичну позицію. Відповідно, самі фракції як депутатські об'єднання втратили первинну мету, була викривлена суть пропорційного представництва, а цілісний інститут парламентської коаліції охарактеризувався хаотичною природою.

Аморфність політичної позиції більшості у Верховній Раді та вплив на неї з боку уряду чи Президента були притаманні попереднім скликанням парламенту, які обиралися за мажоритарною та мішаною системами. Змінити таку ситуацію був покликаний законопроект Р. Зварича, в якому автор запропонував означити парламентську більшість як *«добровільне об'єднання народних депутатів України, утворене на основі узгодження їх політичних позицій та у кількості, що становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, для забезпечення реалізації її повноважень»*⁷. Таким чином було поєднано органічну ідею цілісної політичної платформи більшості з індивідуальним членством.

Після повернення до редакції Основного закону 1996 року інститут коаліції в парламенті було ліквідовано. Зміни принципів діяльності Верховної Ради, її повноважень, а також збільшення парламентської свободи народного депутата (зокрема, зникнення норми «імперативного мандата», можливість утворення депутатських груп) нівелювали структуроване розуміння парламентської більшості. Наразі ані Конституція України, ані Регламент Верховної Ради не формалізують інститут парламентської більшості, зводячи його до чисельної переваги під час голосування.

Таким чином, розуміння та природа функціонування парламентської більшості мали комплексний, органічний характер за версією Конституції 2006 року та повернулися до спрощеного механістичного зі скасуванням конституційної реформи.

Поняття парламентської меншості

Проблема «меншості», чи парламентської опозиції досі залишається без юридичного вирішення. Подеколи вона набуває політичної актуалізації та, відповідно, суто політичних способів розв'язання без необхідного законодавчого закріплення. Підтвердженням належності цього питання до суцільно політичного поля слугує також і м'якість законотворців щодо нього, зокрема, і той факт, що за період діяльності Верховної Ради шостого скликання було зареєстровано лише один законопроект, присвячений інституціоналізації опозиції (авторства групи депутатів від Партії регіонів, «Блоку Юлії Тимошенко» та «Нашої України — Народної самооборони»). У ньому пропонується таке визначення *парламентської опозиції* — це добровільне депутатське об'єднання депутатських фракцій (депутатської фракції) у Верховній Раді України та (або) народних депутатів України, що не увійшли до парламентської більшості, подали заяви про перехід в опозицію і які не погоджуються з офіційним політичним курсом парламентської більшості і Кабінету Міністрів України та (або) способом його реалізації, здійснюють контроль за діяльністю парламентської більшості і Кабінету Міністрів України, критикують їх діяльність і пропонують альтернативну програму розвитку України та шляхи її реалізації⁸.

У низці законопроектів попередніх скликань окреслено такі бачення опозиції:

- Депутатські фракції, групи та позафракційні депутати, які заявили про свою опозиційність до офіційного політичного курсу⁹.
- Народні депутати України, які не увійшли до складу парламентської більшості, та уклали Угоду про парламентську опозицію, яку підписало не менше двох третин народних депутатів України, які становлять парламентську меншість, але не менше однієї п'ятої від конституційного складу Верховної Ради України¹⁰.

6 Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 09.03.2010, № 1952-VI.

7 Проект закону про парламентську більшість та парламентську опозицію від 01.09.2004, № 2214.

8 Проект закону про парламентську опозицію від 23.11.2007, № 0886.

9 Проект закону про політичну опозицію від 16.07.2002, № 2047.

- Добровільне об'єднання народних депутатів України — членів депутатських фракцій (груп), позафракційних народних депутатів України, які не підтримують політичний та соціально-економічний курс Президента України, діяльність Кабінету Міністрів України по його реалізації та пропонують суспільству альтернативну програму розвитку¹¹.
- Систематичне вираження публічної незгоди певних парламентських груп і фракцій з політичним курсом Кабінету Міністрів України, яка спрямована на зміну цього політичного курсу або усунення з посад окремих членів Кабінету Міністрів України, або його відставки в цілому¹².

Таким чином, незважаючи на побутову очевидність поняття «опозиція», його формалізація може набувати різноманітних форм. Зокрема, важливим є об'єкт протистояння, яким може бути визначений і Президент України, і Кабінет Міністрів, і безпосередньо парламентська більшість, і широке поняття «офіційного політичного курсу». Відповідно, мета опозиційної діяльності концентрується на зміні поточного політичного курсу держави, зокрема через пропозицію альтернатив або ж усунення з посад окремих членів уряду.

Брак належного інституційного оформлення незгоди народних представників з політичним порядком денним у країні нівелює розуміння парламентської опозиції як просто «не-більшості», політиків, які опинилися «за бортом» владної групи депутатів. Такий напівформалізований стан шкодить як політичній системі країни загалом, так і опозиційним силам зокрема. Так, сили, котрі виступають проти влади, обирають позапарламентські методи політичної боротьби, що зводить їх діяльність до популізму та демагогії, а от реальні політичні альтернативи чинній програмі влади вони фактично не виробляють. Брак механізмів стримувань і противаг у системі парламенту часто призводить до виникнення завуальованих форм «диктатури більшості», що послаблює представницькі функції Верховної Ради.

Більшість і меншість у Верховній Раді шостого скликання: хронологія подій

- **18 грудня 2007 року** Ю. Тимошенко стала Прем'єр-міністром України після утворення демократичної коаліції у складі БЮТ та НУНС.
- **03 вересня 2008 року** фракція НУНС 39-ма голосами ухвалила рішення про вихід із коаліції через недотримання БЮТ коаліційного договору.
- **15 вересня 2008 року** демократична коаліція у Верховній Раді офіційно розпущена.
- **09 грудня 2008 року** В. Литвин обраний Головою Верховної Ради в результаті формування коаліції у форматі БЮТ- НУНС-«Блок Литвина».
- **03 березня 2010 року** Верховна Рада відправила уряд Ю. Тимошенко у відставку після оголошення В. Литвином (днем раніше) про припинення діяльності коаліції.
- **11 березня 2010 року** нова парламентська більшість (Партія регіонів, Комуністична партія, «Блок Литвина» та окремі депутати з фракцій БЮТ та НУНС) призначила новий уряд на чолі з М. Азаровим.
- **01 жовтня 2010 року** Конституційний Суд України визнав політичну реформу 2004 року неконституційною — Верховна Рада повернулася до старої логіки формування більшості.
- **05 жовтня 2010 року** В. Литвин оголосив про створення парламентської більшості «Стабільність і реформи» у складі фракцій Партії регіонів, Комуністичної партії та «Блок Литвина». Кількість «більшовиків» склала 227 осіб.

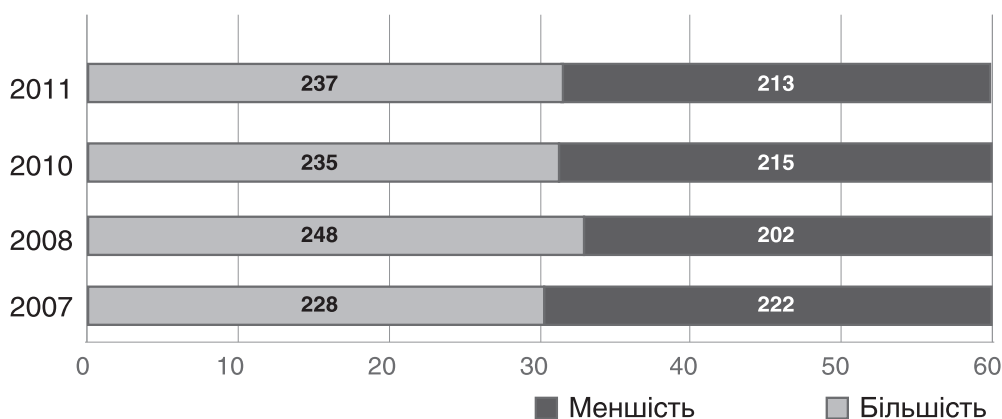
10 Проект закону про парламентську більшість та парламентську опозицію від 01.09.2004, № 2214.

11 Проект закону про парламентську більшість і парламентську опозицію у Верховній Раді України від 30.07.2003, № 2214-1.

Склад парламентської більшості та керівництва Верховної Ради України протягом VI скликання:

- **2007 рік:** «Блок Юлії Тимошенко» + «Наша Україна – Народна самооборона». Голова Верховної Ради А. Яценюк (НУНС), до 12 листопада 2008 року; перший заступник О. Лавринович (ПР), з 02 вересня 2008 року; заступник М. Томенко (БЮТ), з 02 вересня 2008 року.
- **2008 рік:** «Блок Юлії Тимошенко» + «Наша Україна – Народна самооборона» + «Блок Литвина». Голова Верховної Ради В. Литвин («Блок Литвина»), з 09 грудня 2008 року; перший заступник О. Лавринович (ПР); заступник М. Томенко (БЮТ).
- **2010 рік:** Партія регіонів + Комуністична партія України + «Блок Литвина» + окремі народні депутати. Голова Верховної Ради В. Литвин («Блок Литвина»); перший заступник О. Лавринович (ПР), до 11 березня 2010 року; А. Мартинюк (КПУ) з 11 травня 2010 року; заступник М. Томенко (БЮТ).
- **2011 рік:** Партія регіонів + Комуністична партія України + Народна партія Голова Верховної Ради В. Литвин; перший заступник А. Мартинюк; заступник М. Томенко (формально позафракційні).

Діаграма 1. Кількість депутатів більшості та меншості у Верховній Раді, 2007-2011 рр.

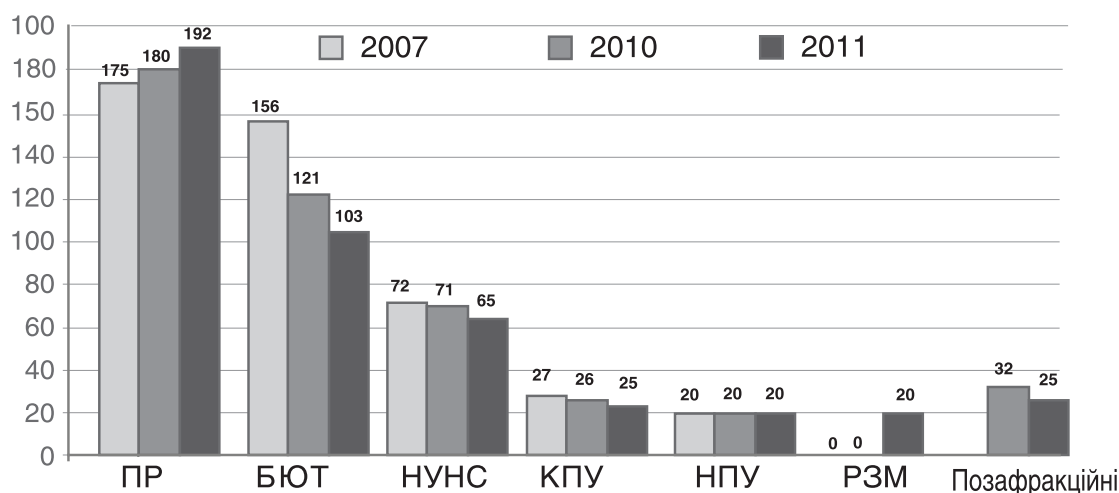
У парламенті шостого скликання розподіл між більшістю та меншістю тяжіє до «серединної лінії» – показника у 225 голосів. Так, перевагою лише у три голоси пояснюється нестабільність коаліції БЮТ-НУНС та висока залежність рішень більшості від волі окремих її членів. Така хитка позиція дозволяла меншості активно втручатися та впливати на політичний процес і отримувати політичну підтримку окремих власних позицій у депутатах, яким не подобалася ідея такого формату більшості, проте вони змушені були підкорятися рішенням фракції.

Входження до коаліції фракції «Блок Литвина» посилює позиції об'єднання. Політичне протистояння «влада-опозиція» трансформувалося через боротьбу між Ю. Тимошенко та В. Ющенком. Умовно кажучи, в підсистемі більшості утворилося два центри тяжіння, які паралельно виконували функції влади – у державному значенні – та певної внутрішньої латентної опозиції – у політичному сенсі. Таким чином, діяльність парламентської опозиції значно спростилася через взаємну протидію всередині більшості. Проблемою парламентської більшості стало недотримання логіки утворення коаліції – компроміс політичних платформ та позицій. З першої кризи об'єднання колишніх пома-

ранчевих сил витягнула умовна «третя сила» — у цьому випадку ідеологічно нейтральний В. Литвин, який використав «вікно можливості» задля отримання важливої державної посади.

Слід врахувати, що після відновлення чинності Конституції 1996 року став можливий вільний перехід депутатів з фракції у фракцію, що зумовило значне викривлення первинної логіки політичного представництва за результатами виборів 2007 року, а також призвело до появи формально політично нейтральних (і, як правило, пасивних) утворень: депутатської групи «Реформи заради майбутнього» та позафракційних депутатів.

Діаграма 2. Чисельність парламентських фракцій, груп та позафракційних депутатів, 2007-2011 рр.

Повернення можливості міграції депутатів стало поштовхом для збільшення кількості парламентських «штиків» Партії регіонів, яка поповнилася на 17 депутатів (див. діаграму 2). Водночас це стало трагедією для «Блоку Юлії Тимошенко», який втратив третину свого складу — 53 депутати.

Безперечно, такі сумнівні оборудки з Основним законом та єдиним органом всенародного представництва суперечать демократичній логіці. Зокрема, вони зводять нанівець голосування виборців за партійні списки 2007 року. Красномовним прикладом є результат приблизних підрахунків. Так, Партія регіонів на позачергових виборах отримала 8 013 895 голосів, БЮТ — 7 162 193¹³, відповідно здобувши 175 та 156 мандатів. За теперішньої ситуації виявляється, що Партія регіонів «привласнила» голоси ще 778 493 виборців, у той час як вибір 2 433 309 прихильників БЮТ було нівельовано.

Таким чином, незважаючи на формальну легітимацію такого становища через рішення Конституційного Суду України, реальний зв'язок народу України як єдиного джерела влади та інституцій, які виражають його волю, порушено.

Парламентські комітети

У Верховній Раді шостого скликання було утворено 28 комітетів та одна Спеціальна контрольна комісія з питань приватизації (їх розподіл серед фракцій у порівнянні між початком роботи парламенту 2007 року та кінцем 2011-го наведено у додатку 1 на с. 30).

У березні 2011 року два комітети було об'єднано в один — з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики. Таким чином, на кінець року у Верховній Раді існувало 27 комітетів та одна спецкомісія.

Законодавство України визначає, що парламентський комітет — це орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій¹⁴.

¹³ Дані Центральної виборчої комісії. <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>

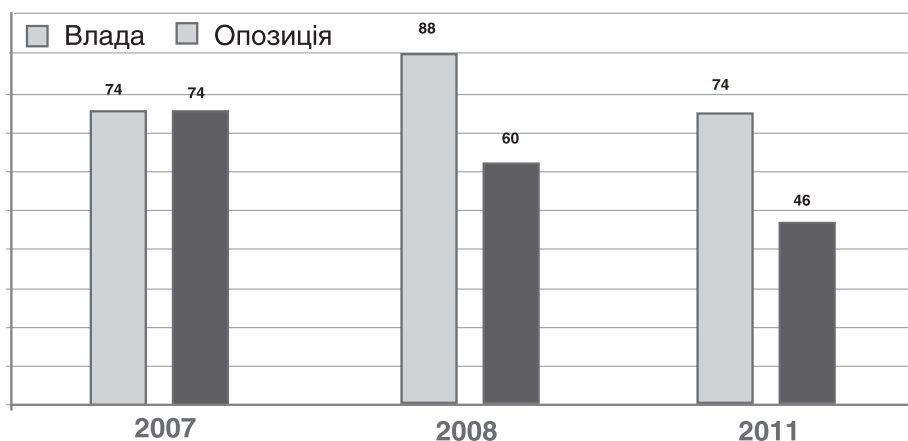
¹⁴ Закон України «Про комітети Верховної Ради України», стаття 1.

Таким чином, комітет Верховної Ради як структурна одиниця парламенту є ключовим елементом визначення та формулювання порядку денного за окремими галузями й генерування альтернатив політик. Крім того, комітети парламенту мають широкі можливості взаємодії з іншими інституціями, зокрема рекомендації комітетів підлягають обов'язковому розгляду державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями¹⁵.

Голова комітету Верховної Ради має достатньо широкі керівні й організаційні повноваження, які дозволяють йому безпосередньо впливати на коло і характер питань та законопроектів, які будуть опрацьовуватися. У політичному сенсі керівник комітету визначає вектор спрямування роботи комітету та специфіку альтернатив, які він пропонуватиме.

Потенціал та розподіл повноважень між першим заступником та заступниками визначається голосуванням на основі пропозицій голови комітету¹⁶. Інститут підкомітетів — достатньо суперечливе явище українського парламенту. З одного боку, вони фокусують зусилля народних обранців на вузьких аспектах тієї чи іншої державної політики. З другого боку, підкомітети часто є ілюзорними утвореннями, які дозволяють налагоджувати баланс між політичними силами у комітетах. Також, як відомо, це інструмент для підвищення статусу народного депутата (так, голова одного комітету, для того щоб уникнути конфліктів, зробив усіх членів комітету головами підкомітетів). Тож у дослідженні посада голови підкомітету не включена до категорії керівних. Натомість ця категорія охоплює посади голови, першого заступника, заступника та секретаря комітету.

Діаграма 3. Розподіл керівних посад у парламентських комітетах, 2007-2011 рр.

Торги за розподіл посад у структурі Верховної Ради між коаліціантами (НУНС та БЮТ) і потенційною меншістю (ПР і КПУ, які проголосили себе опозицією, та «Блок Литвина», котрий не долучився до жодного з об'єднань, проте формально належав до меншості) завершилися балансом: більшість і меншість мали рівну кількість керівних посад (див. діаграму 3).

Включення 2008-го до більшості «Блоку Литвина» посилило позиції коаліції в парламентських комітетах. У 2011 році відбулося значне падіння рівня впливовості опозиції у парламенті. Формально три партії, що складають нинішню більшість, зберегли показник власного представництва у парламентських комітетах, у той час як фракції БЮТ і НУНС мають 28 портфелів. Варто зауважити, що ці посади належать або позафракційним депутатам, або представникам групи «Реформи заради майбутнього», на більшість з яких влада має вплив. Таким чином, реальний показник контролю провладної партії над парламентськими комітетами значно вищий. Безперечно, це ще не дає їй монопольного контролю за виробленням рішень у законодавчій владі, проте значно спрощує процес легалізації та легітимації пропозицій виконавчої гілки.

¹⁵ Там само, стаття 24.

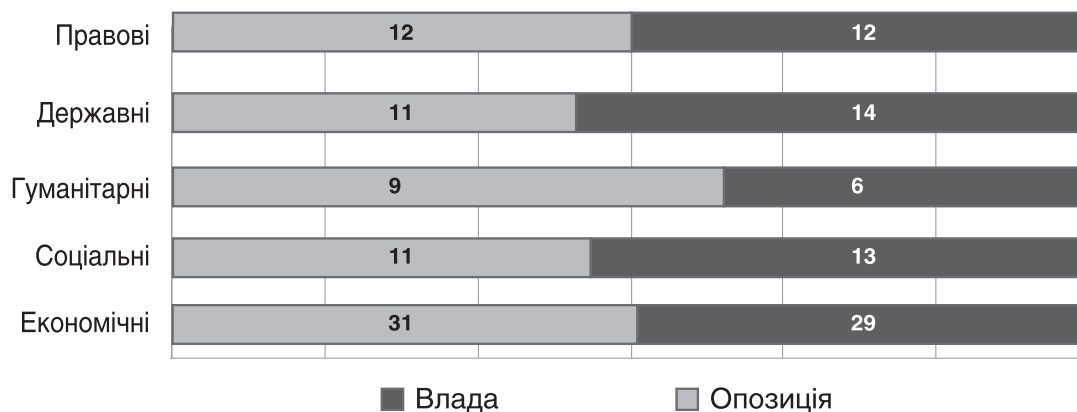
¹⁶ Там само, стаття 35.

Для більш детального аналізу здійснено дослідження щодо розподілу посад між парламентськими більшістю та меншістю за окремими галузями. Комітети були розділені на п'ять умовних блоків за такою схемою:

- **правові** — п'ять комітетів: боротьби з організованою злочинністю і корупцією; законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності; прав людини, національних меншин та міжнародних відносин; правової політики; правосуддя;
- **державні** — п'ять комітетів: державного будівництва та місцевого самоврядування; євроінтеграції; закордонних справ; національної безпеки та оборони; Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності ВРУ;
- **гуманітарні** — три комітети: культури і духовності; науки і освіти; свободи слова та інформації;
- **соціальні** — п'ять комітетів: екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; охорони здоров'я; у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів; сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму; соціальної політики та праці;
- **економічні** — вісім комітетів: аграрної політики та земельних відносин; будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики; бюджету; економічної політики; паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки; промислової і регуляторної політики та підприємництва; транспорту і зв'язку; фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики; а також Спеціальна контрольна комісія Верховної Ради України з питань приватизації.

Як видно з діаграми 4, первинний розподіл керівних посад у комітетах залишав широкий простір для діяльності опозиції, яка навіть мала перевагу в державному та соціальному блоках. Примітним є факт зосередження більшості у складі БЮТ та НУНС на гуманітарному напрямі: з одного боку, саме національна та патріотична риторика чітко відрізняла їх від опонентів, з другого — опозиція виявила байдужість до парламентської роботи щодо питань культури і духовності, освіти та науки.

Діаграма 4. Кількість керівних посад у комітетах Верховної Ради за галузями, 2007 р.

Натомість розклад 2011 року показує, що опозиція витіснена практично звідусіль, окрім свого «форпосту» — гуманітарного блоку. Влада ж формально майже не збільшила своїх показників. Аналогічні цифри опозиції доводять її послаблення та фактичну безпорадність щодо експансії влади.

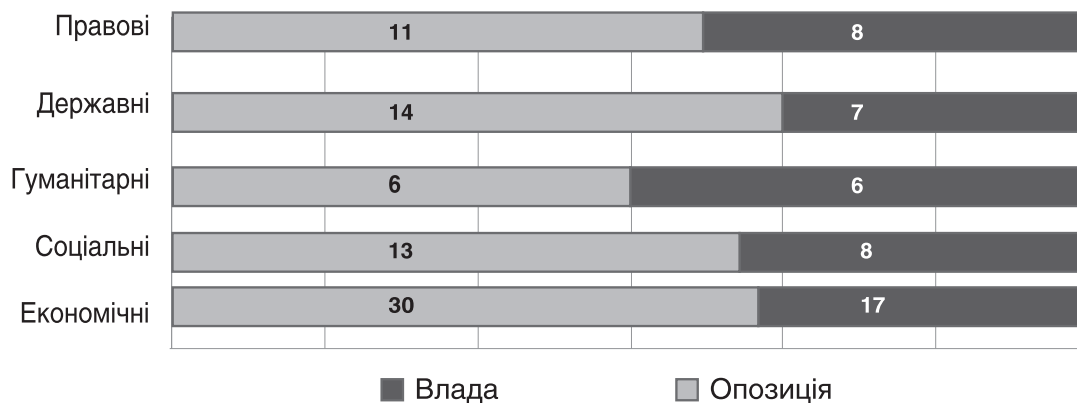
Варто відзначити зростання уваги Партії регіонів до питань міжнародних відносин: єдиний регіонал у Комітеті з питань євроінтеграції отримав трьох колег-однопартійців (при загальному складі 13 осіб), які стали головами підкомітетів (адаптації законодавства України до законодавства ЄС; координації програм технічної допомоги ЄС, енергетичного співробітництва з ЄС). До того ж біло-блакитні почали наступ на гуманітарний блок: замість померлого бютівця В. Полохала головою Комітету з пи-

тань науки і освіти став регіонал М. Луцький, відомий своїми зв'язками з очільником Міністерства освіти, науки, молоді та спорту Д. Табачником.

Таким чином, порівнюючи тактики «помаранчевої» та «біло-блакитної» більшостей, варто відзначити, що внутрішня неузгодженість та демократичні наміри першої дали достатньо широкий простір регіоналам-опозиціонерам.

Нині Партія регіонів, виступаючи з прагматичних, а не ціннісних міркувань, прагне максимально позбавити опозицію важелів впливу, щонайперше у пріоритетних для себе галузях. Так, наприклад, злиття комітетів з питань фінансів та банківської діяльності з податково-митним позбавило БЮТ ще однієї керівної посади в економічному секторі та посилило контроль Партії регіонів за об'єднаним органом. Поточний склад комітетів парламенту наведено у додатку 2 на с. 31.

Діаграма 5. Кількість керівних посад у комітетах Верховної Ради за галузями, 2011 р.

Висновки

За період шостого скликання Верховної Ради (2007-2011 рр.) завдяки реформам до Конституції політичні партії та блоки стали ключовими центрами тяжіння та закладання порядку денного в Україні. З одного боку, це сприяло відносному ідеологічному структуруванню Верховної Ради: утворилося дві сфери впливу у форматі коаліції та опозиції, які відстоювали визначені альтернативи політики, спираючись на певну низку цінностей. З другого боку, зміни до Основного закону диверсифікували повноваження центральних органів влади таким чином, що стало можливим не лише політичне протистояння між ідейними полюсами, а й боротьба між інституціями у трикутнику Президент – Кабмін – Верховна Рада. Через це розшарування політичних сил не завершилось у парламенті поділом на «більшість» і «меншість»: між лідерами сил-учасників коаліції існувала значна напруга, яка призвела до нестабільного та неоднозначного статусу більшості.

Відповідно, «опозиційність» стала розмитим поняттям. Так, приміром, у ціннісному аспекті Партія регіонів та Компартія були в опозиції до євроатлантичного курсу, який провадила влада. В інституційному розрізі опонентами стали Президент та Кабінет Міністрів, які залучали до своєї боротьби лояльні парламентські сили (НУНС та БЮТ). Конкуренція між установами (свого роду інституційна опозиційність) сприяла активному залученню до процесу вироблення публічної політики Партії регіонів, яка ставала ситуативним союзником тієї чи іншої політичної зв'язки (політична сила + державна установа) залежно від власних планів та намірів. Отже, до повернення чинності Конституції 1996 року опозиційність мала кілька вимірів, що дозволило політичним силам-учасникам коаліції протистояти за межами парламенту в різних владних установах.

У парламенті стосунки влади і опозиції за період чинності реформованого Основного закону були спрямовані на взаємне стримування і контроль. Ґрунтового правового регулювання питання опозиції не отримало, проте Регламент Верховної Ради містив низку положень щодо захисту прав парламентської меншості. Не останньою причиною достатньо широких прав опозиції також стала взаємна недовіра учасників коаліції БЮТ – НУНС. Долучення до більшості «Блоку Литвина» об-

межило Партію регіонів — серед парламентських методів боротьби вона найчастіше обирала блокування трибуни.

Проте як влада, так і опозиція не використали період діяльності парламенту для якісного оновлення політичної системи. Формальним показником політичної стратифікації Верховної Ради залишилися гасла та тези, які актуалізували соціокультурні поділи України ще під час Помаранчевої революції. Нерозвинена партійна система не змогла зробити пропорційну модель виборів до парламенту ефективним механізмом репрезентації різних суспільних груп. Політичні сили у Верховній Раді продовжували відстоювати інтереси великого капіталу.

Президентство В. Януковича, переформатування більшості та повернення конституційної логіки 1996 року позбавило опозицію значної кількості захисних механізмів. По-перше, втратив чинність Регламент, який боронив права меншості. По-друге, відновився вільний рух депутатів між фракціями, через що опозиційні партії, особливо БЮТ, втратили значну кількість парламентських «штиків». Така ситуація вкотре підтвердила інституційну слабкість українських партій, а також поставила під сумнів пропорційну модель виборів.

Наразі поняття парламентської опозиції та парламентської меншості не повністю суміщаються. Формально більшість складається з фракцій Партії регіонів, Комуністичної та Народної партій. Реальну опозиційну діяльність ведуть фракції «БЮТ-«Батьківщина» та НУНС. Група «Реформи заради майбутнього» та значна кількість позафракційних депутатів є певним «сірим полем», баластом парламенту: ідеологічно не визначені та політично не позиціоновані, вони слугують умовним резервом голосів для чинної влади. Зрозуміло, що про політичну репрезентацію та відстоювання інтересів виборців не йдеться. Активність позафракційних депутатів пояснюється наближенням парламентських виборів, на яких 225 парламентарів обиратимуться за мажоритарною складовою.

Аналіз розподілу посад у комітетах Верховної Ради України показує, що за останній рік відбулося стрімке обмеження опозиції у більшості сфер її діяльності. Цей процес значно виразніший за межами парламенту, де відбуваються політичні переслідування лідерів опозиції та витіснення їх із засобів масової інформації. Сама Верховна Рада перетворилась на механічний апарат затвердження рішень влади: опозиційні законопроекти або не розглядаються, або відхиляються практично без обговорення. Можливостей контролювати дії виконавчої влади чи захищати свої права в суді опозиціонери також практично не мають.

Критичність положення опозиційних сил в Україні ледве сприяє їх об'єднанню. Декларативні утворення на кшталт Комітету опору диктатурі часто стикаються з внутрішніми протиріччями та конфліктами. Наміри провідних опозиційних партій узгодити списки кандидатів у мажоритарні округи також видаються спірними: суперечливими є принципи визначення квот для партій, розподіл округів та визначення кандидатів. Такий процес має двозначну природу стосовно демократичності. До того ж вкотре мова йде виключно про короткотермінові цілі та об'єднання заради здобуття влади. Реальні альтернативи політики та політичні пропозиції фактично не виробляються.

Таким чином, задля посилення інституційної спроможності українських партій та розвитку вітчизняної політичної системи опозиції варто максимально консолідувати зусилля в парламенті, зокрема, відстояти ухвалення Закону «Про парламентську опозицію» чи іншого акта з аналогічним завданням. Утворення спільного для опозиції «тіньового кабінету» дозволило б більш ефективно відстежувати роботу виконавчої влади та пропонувати дієві альтернативи. Парламентарям від опозиційних партій необхідно активізувати свою роботу в комітетах і готувати законопроекти, котрі відстоювали б їхню політичну програму. Безперечно, і в стратегічному, і в тактичному сенсах налагодження регулярної та ефективної комунікації з виборцями має стати невід'ємною частиною діяльності українських партій.

Так чи інакше, а природа відносин між владою та опозицією нерозривно пов'язана зі специфікою політичної культури української еліти. Отже, можна сміливо припускати, що реальні зміни та переведення взаємодій усередині політичної системи на демократичні та прозорі засади залежать від розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні та циркуляції політичного істеблшменту.

Додаток 1. Розподіл парламентських комітетів між фракціями, 2007 та 2011 роки

Комітети Верховної Ради України VI скликання				Представництво фракції ¹				
N	Комітет	Голова, 2007 р.	Голова, 2011 р.	ПР	БЮТ	НУНС	КПУ	НП
1	аграрної політики та земельних відносин	ПР	ПР	11/12	7/2	2/3	1/1	2/2
2	боротьби з організованою злочинністю і корупцією	КПУ	КПУ	11/11	9/4	3/3	1/1	–
3	будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства	ПР	ПР	6/6	6/4	2/3	1/1	2/2
4	бюджету	НП	НП	15/14	11/7	7/4	1/1	2/2
5	державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування	НУНС	Позафракційний	2/7	5/4	4/1	1/1	1/1
6	екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи	БЮТ	Позафракційний	5/6	9/4	3/3	1/1	2/2
7	економічної політики	КПУ	КПУ	10/7	6/3	3/3	1/1	1/1
8	європейської інтеграції	НУНС	НУНС	1/6	4/3	3/3	–	–
9	законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності	БЮТ	БЮТ	8/8	5/3	3/3	1/1	–
10	культури і духовності	БЮТ	БЮТ	1/2	5/4	3/3	1/1	–
11	науки і освіти	БЮТ	ПР	2/5	3/1	3/3	1/1	1/1
12	національної безпеки і оборони	НУНС	НУНС	5/7	8/6	2/2	1/1	1/1
13	охорони здоров'я	ПР	ПР	3/5	2/2	2/3	1/3	–/1
14	паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки	НУНС	НУНС	10/9	7/5	4/4	1/1	1/1
15	у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів	БЮТ	БЮТ	1/1	3/2	1/1	2/1	1/1
16	прав людини, національних меншин і міжнародних відносин	НП	НП	3/2	3/3	2/1	1/1	1/1
17	правової політики	БЮТ	БЮТ	7/5	3/3	3/2	1/1	1/–
18	правосуддя	ПР	ПР	10/11	10/6	2/1	1/0	1
19	промислової і регуляторної політики та підприємництва	БЮТ	БЮТ	6/6	4/3	2/3	1/1	–
20	Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України	ПР	ПР	9/9	9/6	2/2	1/1	1/1
21	свободи слова та інформації	ПР	БЮТ	4/5	5/4	2/1	1/1	–
22	сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму	БЮТ	БЮТ	5/7	5/3	1/1	1/1	–
23	соціальної політики та праці	ПР	ПР	4/6	4/4	2/2	1/1	–
24	транспорту і зв'язку	ПР	ПР	12/11	10/7	3/2	1/1	–
25	фінансів і банківської діяльності	ПР	–	11/–	4/–	3/–	1/–	1/–
26	комісія Верховної Ради України з питань приватизації	КПУ	КПУ	11/17	14/10	3/3	2/2	2/1
27	у закордонних справах	БЮТ	БЮТ	5/3	5/5	2/2	1/1	–
28	податкової та митної політики	БЮТ	–	8/–	4/–	2/–	1/–	1/–
29	фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики	–	ПР	19/21	8/6	5/2	2/1	2/1

1 Представництво фракції – кількість народних депутатів у комітеті станом на 2007 / 2011 роки.

Додаток 2. Склад парламентських комітетів станом на грудень 2011 року

Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин

	Бевзенко Валерій Федорович	заступник голови комітету
	Борт Віталій Петрович	член комітету
	Веревський Андрій Михайлович	член комітету
	Глусь Степан Карлович	заступник голови комітету
	Засуха Тетяна Володимирівна	член комітету
	Калетнік Григорій Миколайович	голова комітету
	Климець Павло Анатолійович	член комітету
	Лук'янчук Руслан Валерійович	член комітету
	Матвієнко Анатолій Сергійович	член комітету
	Мельник Станіслав Анатолійович	член комітету
	Омельянович Денис Сергійович	голова підкомітету
	Перестенко Марина Володимирівна	голова підкомітету
	Полянчик Михайло Михайлович	член комітету
	Сігал Євген Якович	перший заступник голови комітету
	Сідельник Іван Іванович	голова підкомітету
	Смітюх Григорій Євдокимович	член комітету

	Сулковський Павло Гнатович	член комітету
	Терещук Сергій Миколайович	заступник голови комітету
	Ткач Роман Володимирович	секретар комітету
	Черній Василь Васильович	член комітету
поза-фракційний	Черпільський Олег Зенович	член комітету
	Шишкіна Зоя Леонідівна	член комітету
	Шмідт Микола Олегович	член комітету

Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією

	Ар'єв Володимир Ігорович	голова підкомітету
	Бевз Валерій Ананійович	голова комітету
	Бобильов Олександр Фадійович	голова підкомітету
	Буджерак Олександр Олександрович	заступник голови комітету
	Васильєв Геннадій Андрійович	член комітету
	Вернидубов Іван Васильович	голова підкомітету
	Забзалюк Роман Омелянович	голова підкомітету
	Зубик Володимир Володимирович	член комітету

	Коржев Анатолій Леонідович	член комітету
	Мирний Іван Миколайович	голова підкомітету
	Москаль Геннадій Геннадійович	перший заступник голови комітету
	Новіков Олег Володимирович	член комітету
поза-фракційний	Омельченко Григорій Омелянович	голова підкомітету
	Пшонка Артем Вікторович	заступник голови комітету
	Рябека Олександр Григорович	голова підкомітету
	Столар Вадим Михайлович	член комітету
	Табачник Яків Піневич	голова підкомітету
	Трегубов Юрій Валентинович	секретар комітету
	Трофименко Вадим Всеволодович	член комітету
	Фельдман Олександр Борисович	голова підкомітету
	Хмельницький Василь Іванович	член комітету
	Ярошук Володимир Іванович	голова підкомітету

Комітет з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики

	Барвіненко Віталій Дмитрович	член комітету
	Волинець Євген Валерійович	член комітету

	Гривковський Вадим Олександрович	член комітету
	Деркач Микола Іванович	заступник голови комітету
	Лисов Ігор Володимирович	заступник голови комітету
	Майборода Сергій Федотович	голова підкомітету
	Матчук Віктор Йосипович	член комітету
	Мхітарян Нвер Мнацаканович	член комітету
	Одарченко Юрій Віталійович	голова підкомітету
	Поляченко Володимир Аврумович	перший заступник голови комітету
	Потапчук Микола Леонтьович	член комітету
	Пудов Борис Миколайович	секретар комітету
	Радовець Арнольд Анатолійович	член комітету
	Рибак Володимир Васильович	голова комітету
	Сербін Юрій Сергійович	заступник голови комітету
	Шкутяк Зіновій Васильович	голова підкомітету
	Щербань Артем Володимирович	голова підкомітету

Комітет з питань бюджету

	Александровська Алла Олександрівна	секретар комітету
	Андрос Сергій Олександрович	член комітету

	Баранов Валерій Олексійович	голова комітету	поза-фракційний	Куровський Іван Іванович	член комітету
	Березкін Станіслав Семенович	член комітету		Лук'янов Владислав Валентинович	перший заступник голови комітету
	Болдирев Юрій Олександрович	голова підкомітету	поза-фракційний	Ляшко Олег Валерійович	заступник голови комітету
	Болюра Антоніна Володимирівна	член комітету		Мельник Петро Володимирович	заступник голови комітету
	Бондаренко Володимир Дмитрович	голова підкомітету		Орлов Андрій Вікторович	член комітету
	Борисов Валерій Дмитрович	заступник голови комітету		Писарчук Петро Іванович	член комітету
поза-фракційний	Ветвицький Дмитро Олександрович	член комітету		Потапов Василь Іванович	голова підкомітету
	Ганущак Юрій Іванович	член комітету		Семерак Остап Михайлович	член комітету
	Давиденко Андрій Анатолійович	член комітету		Триндюк Юрій Григорович	голова підкомітету
	Джоджик Ярослав Іванович	член комітету		Харлім Валерій Михайлович	член комітету
	Довгий Станіслав Олексійович	член комітету		Цюрко Петро Іванович	голова підкомітету
	Євтухов Василь Іванович	член комітету		Чорноволенко Олександр Віленович	член комітету
	Жебрівський Павло Іванович	голова підкомітету		Чуднов Василь Михайлович	член комітету
поза-фракційний	Зозуля Руслан Петрович	член комітету		Шпак Василь Федорович	член комітету
	Кирильчук Євген Іванович	перший заступник голови комітету	Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування		
	Ковальова Юлія Вікторівна	голова підкомітету			
	Коротюк Вадим Іванович	член комітету		Боднар Ольга Борисівна	перший заступник голови комітету
	Куликов Кирило Борисович	голова підкомітету		Горбатюк Анатолій Олексійович	член комітету

	Гордієнко Сергій Володимирович	секретар комітету
	Демчишен Василь Васильович	голова підкомітету
	Єгоров Олександр Миколайович	член комітету
	Касянюк Олександр Ростиславович	член комітету
	Ключковський Юрій Богданович	заступник голови комітету
	Надоша Олег Володимирович	член комітету
поза-фракційний	Омельченко Олександр Олександрович	голова комітету
	Павленко Віктор Вікторович	голова підкомітету
	Петренко Вадим Михайлович	голова підкомітету
	Подгорний Сергій Петрович	голова підкомітету
	Сінченко Віктор Миколайович	заступник голови комітету
	Трайдук Микола Федорович	голова підкомітету
	Фомін Олександр Вікторович	член комітету
	Черноморов Олександр Миколайович	заступник голови комітету

Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи

	Василенко Сергій Володимирович	голова підкомітету
	Глазунов Сергій Миколайович	секретар комітету
	Головченко Ігор Борисович	член комітету

	Горошкевич Олександр Сергійович	заступник голови комітету
поза-фракційний	Губський Богдан Володимирович	член комітету
	Даниленко Володимир Андрійович	член комітету
	Дейч Борис Давидович	голова підкомітету
	Заєць Іван Олександрович	заступник голови комітету
	Кальченко Валерій Михайлович	голова підкомітету
	Кеменяш Олександр Михайлович	член комітету
	Момот Сергій Васильович	член комітету
	Олійник Віктор Степанович	голова підкомітету
поза-фракційний	Семинога Анатолій Іванович	голова комітету
	Скубенко Володимир Петрович	голова підкомітету
	Стельмашенко Василь Петрович	член комітету
	Харовський Сергій Юрійович	голова підкомітету
	Шаго Євген Петрович	голова підкомітету
	Шершун Микола Харитонович	перший заступник голови комітету

Комітет з питань економічної політики

	Ахметов Рінат Леонідович	член комітету
	Белюсова Ірина Анатоліївна	заступник голови комітету

	Білий Олексій Петрович	голова підкомітету
	Бондар Олександр Миколайович	голова підкомітету
	Воропаєв Юрій Миколайович	заступник голови комітету, голова підкомітету
	Гейман Олег Айзикович	голова підкомітету
	Горіна Ірина Анатоліївна	член комітету
	Єресько Ігор Геннадійович	заступник голови комітету
	Ландик Валентин Іванович	голова підкомітету
	Лукашук Олег Григорович	голова підкомітету
поза-фракційний	Осика Сергій Григорович	перший заступник голови комітету
	Палиця Ігор Петрович	секретар комітету
	Плотніков Олексій Віталійович	голова підкомітету
	Сандлер Дмитро Михайлович	голова підкомітету
	Скудар Георгій Маркович	член комітету
	Слободян Олександр В'ячеславович	член комітету
	Ткаченко Олександр Миколайович	голова комітету
	Шлемко Дмитро Васильович	член комітету
	Яценко Антон Володимирович	голова підкомітету

Комітет з питань європейської інтеграції

	Вечерко Володимир Миколайович	перший заступник голови комітету, голова підкомітету
	Гасюк Петро Петрович	голова підкомітету
	Герасим'юк Ольга Володимирівна	голова підкомітету
	Герашенко Ірина Володимирівна	голова підкомітету
	Зварич Ігор Теодорович	голова підкомітету
	Кириленко Іван Григорович	член комітету
	Курпіль Степан Володимирович	заступник голови комітету, голова підкомітету
	Лемза Володимир Дмитрович	голова підкомітету
	Літвінов Володимир Григорович	член комітету
	Нетецька Олена Анатоліївна	голова підкомітету
	Солтус Павло Станіславович	член комітету
	Степаненко Анатолій Анатолійович	голова підкомітету
	Тарасюк Борис Іванович	голова комітету

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

	Грицак Василь Миколайович	голова підкомітету
	Дарда Олександр Панасович	член комітету
	Кожем'якін Андрій Анатолійович	член комітету

	Лещенко Володимир Олексійович	секретар комітету
	Малишев Володимир Степанович	голова підкомітету
	Мойсик Володимир Романович	голова підкомітету
	Олійник Володимир Миколайович	перший заступник голови комітету
	Піскун Святослав Михайлович	член комітету
	Плохой Ігор Іванович	член комітету
	Прокопчук Юрій Володимирович	голова підкомітету
	Рибаков Ігор Олександрович	член комітету
	Савченко Ігор Васильович	голова підкомітету
	Стретович Володимир Миколайович	заступник голови комітету
	Швець Віктор Дмитрович	голова комітету
	Шемчук Віктор Вікторович	голова підкомітету
	Шенцев Дмитро Олексійович	заступник голови комітету

Комітет з питань економічної політики

	Алексєєв Ігор Вікторович	секретар комітету
	Білозір Оксана Володимирівна	голова підкомітету
	Білорус Олег Григорович	голова комітету
	Гринів Ігор Олексійович	голова підкомітету

	Добряк Євген Дмитрович	голова підкомітету
	Звягільський Юхим Леонідович	член комітету
	Кожара Леонід Олександрович	заступник голови комітету
	Логвиненко Олексій Степанович	голова підкомітету
	Парубій Андрій Володимирович	голова підкомітету
	Стешенко Олександр Миколайович	член комітету
	Чертков Юрій Дмитрович	член комітету
	Чорновіл Тарас В'ячеславович	перший заступник голови комітету
	Шкіль Андрій Васильович	голова підкомітету

Комітет з питань культури і духовності

	Богословська Інна Германівна	перший заступник голови комітету
	Дем'янчук Вікторія Олександрівна	секретар комітету
	Деревляний Василь Тимофійович	голова підкомітету
	Зубанов Володимир Олександрович	голова підкомітету
	Кендзьор Ярослав Михайлович	заступник голови комітету
	Кириленко В'ячеслав Анатолійович	член комітету
	Косів Михайло Васильович	голова підкомітету
	Мовчан Павло Михайлович	голова підкомітету

	Федорчук Ярослав Петрович	голова підкомітету
	Ющенко Петро Андрійович	член комітету
	Яворівський Володимир Олександрович	голова комітету

Комітет з питань науки і освіти

	Баранов-Мохорт Сергій Миколайович	член комітету
	Давимука Степан Антонович	заступник голови комітету
	Доній Олександр Сергійович	голова підкомітету
	Жванія Давид Важайович	голова підкомітету
	Зубець Михайло Васильович	голова підкомітету
	Киричок Олександр Едуардович	член комітету
	Курило Віталій Семенович	голова підкомітету
	Личук Володимир Іванович	член комітету
	Луцький Максим Георгійович	голова комітету
	Оронець Леся Юріївна	голова підкомітету
	Самойлик Катерина Семенівна	секретар комітету

Комітет з питань національної безпеки і оборони

	Богуслаєв В'ячеслав Олександрович	заступник голови комітету
	Веліжанський Сергій Костянтинович	голова підкомітету

	Гринецький Сергій Рафаїлович	перший заступник голови комітету
	Гриценко Анатолій Степанович	голова комітету
	Дончак Володимир Андрійович	член комітету
	Зубов Валентин Сергійович	заступник голови комітету
	Кінах Анатолій Кирилович	голова підкомітету
	Клімов Леонід Михайлович	член комітету
	Кузьмук Олександр Іванович	голова підкомітету
	Левцун Володимир Іванович	член комітету
	Макієнко Володимир Петрович	член комітету
поза-фракційний	Маліч Олег Володимирович	голова підкомітету
	Матвєєв Валентин Григорович	член комітету
	Петрук Микола Миколайович	член комітету
	Прутнік Едуард Анатолійович	член комітету
	Самойленко Юрій Павлович	секретар комітету
	Скибінецький Олександр Матвійович	голова підкомітету
	Стойко Іван Михайлович	голова підкомітету

Комітет з питань охорони здоров'я

	Бахтєєва Тетяна Дмитрівна	голова комітету
	Гайдаєв Юрій Олександрович	голова підкомітету
	Григорович Лілія Степанівна	секретар комітету
	Карпук Володимир Георгійович	голова підкомітету
	Коновалюк Валерій Ілліч	голова підкомітету
	Корж Віктор Петрович	заступник голови комітету
	Маньковський Григорій Володимирович	голова підкомітету
	Передерій В'ячеслав Григорович	перший заступник голови комітету
	Самофалов Геннадій Григорович	член комітету
	Сорочинська-Кириленко Раїса Миколаївна	голова підкомітету
	Шаров Ігор Федорович	член комітету
	Шевчук Сергій Володимирович	голова підкомітету
	Яценюк Арсеній Петрович	член комітету

Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки

поза-фракційний	Богдан Руслан Дмитрович	член комітету
	Волинець Михайло Якович	заступник голови комітету
	Глущенко Ігор Миколайович	член комітету

	Гудима Олександр Миколайович	член комітету
	Гуменюк Ігор Миколайович	член комітету
	Данілов Віталій Богданович	член комітету
	Деркач Андрій Леонідович	член комітету
	Дубовой Олександр Федорович	член комітету
	Іванющенко Юрій Володимирович	член комітету
	Корж Павло Петрович	член комітету
	Костенко Юрій Іванович	член комітету
	Кунченко Олексій Петрович	перший заступник голови комітету
	Мармазов Євген Васильович	член комітету
	Мартиненко Микола Володимирович	голова комітету
	Пашинський Сергій Володимирович	член комітету
	Романюк Микола Прокопович	заступник голови комітету
	Селіваров Андрій Борисович	член комітету
	Стецьків Тарас Степанович	член комітету
	Тополов Віктор Семенович	член комітету
	Турманов Віктор Іванович	член комітету

**Комітет у справах пенсіонерів,
ветеранів та інвалідів**

	Герасимчук Володимир Володимирович	заступник голови комітету
	Журавко Олексій Валерійович	секретар комітету
	Константинов Євген Семенович	член комітету
	Кульчинський Микола Георгійович	голова підкомітету
	Мостіпан Уляна Миколаївна	голова підкомітету
	Сушкевич Валерій Михайлович	голова комітету
	Цибенко Петро Степанович	перший заступник голови комітету

**Комітет з питань прав людини,
національних меншин
і міжнаціональних відносин**

	Бондаренко Олена Федорівна	голова підкомітету
	Гнаткевич Юрій Васильович	голова підкомітету
	Джемілев Мустафа	голова підкомітету
	Зарубінський Олег Олександрович	голова комітету
	Павленко Едуард Іванович	голова підкомітету
	Попеску Іван Васильович	заступник голови комітету
	Таран Віктор Васильович	перший заступник голови комітету
	Храпов Сергій Анатолійович	голова підкомітету

Комітет з питань правової політики

	Головатий Сергій Петрович	голова підкомітету
	Гусаров Сергій Миколайович	перший заступник голови комітету
	Жеваго Костянтин Валентинович	член комітету
	Забарський Владислав Валерійович	голова підкомітету
	Зварич Роман Михайлович	голова підкомітету
	Князевич Руслан Петрович	член комітету
	Мірошніченко Юрій Романович	голова підкомітету
	Мищенко Сергій Григорович	голова комітету
	Плющ Іван Степанович	член комітету
	Симоненко Петро Миколайович	член комітету
	Толстенко Володимир Леонідович	секретар комітету
	Шишкіна Еліна Вікторівна	голова підкомітету

Комітет з питань правосуддя

	Бережна Ірина Григорівна	голова підкомітету
	Бондик Валерій Анатолійович	заступник голови комітету
	Бут Юрій Анатолійович	голова підкомітету
	Власенко Сергій Володимирович	член комітету
	Грач Леонід Іванович	член комітету

	Кармазін Юрій Анатолійович	перший заступник голови комітету
	Келестин Валерій Васильович	член комітету
	Ківалов Сергій Васильович	голова комітету
	Колесніченко Вадим Васильович	голова підкомітету
поза- фрак- ційна	Лабунська Анжеліка Вікторівна	секретар комітету
	Львовичка Юлія Володимирівна	голова підкомітету
	Мальцев Володимир Олександрович	член комітету
поза- фракцій- ний	Олійник Святослав Васильович	голова підкомітету
поза- фракцій- ний	Пилипенко Володимир Пилипович	член комітету
поза- фракцій- ний	Писаренко Валерій Володимирович	голова підкомітету
	Притика Дмитро Микитович	член комітету
	Рудченко Микола Миколайович	член комітету
	Сенченко Андрій Віленович	голова підкомітету
	Соболев Сергій Владиславович	голова підкомітету
	Соколов Михайло Володимирович	член комітету
	Супруненко Олександр Іванович	член комітету
	Філенко Володимир Пилипович	член комітету
	Шпенюк Дмитро Юрійович	голова підкомітету

	Шустік Олена Юріївна	заступник голови комітету
Комітет з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва		
	Гацько Валерій Петрович	голова підкомітету
	Гуменюк Олег Іванович	голова підкомітету
	Гурев Василь Миколайович	член комітету
	Каськів Владислав Володимирович	голова підкомітету
	Королівська Наталія Юріївна	голова комітету
	Кравченко Микола Васильович	перший заступник голови комітету
	Крайній Валерій Григорович	член комітету
	Кузьменко Петро Павлович	заступник голови комітету
	Литвинов Леонід Федорович	секретар комітету
	Ляпіна Ксенія Михайлівна	заступник голови комітету
	Солошенко Микола Павлович	член комітету
	Тищенко Олег Іванович	член комітету
	Чечетов Михайло Васильович	голова підкомітету
	Янковський Микола Андрійович	заступник голови комітету

Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України

	Бабенко Валерій Борисович	член комітету
	Бірюк Лев Васильович	голова підкомітету
	Бородін Всеволод Володимирович	член комітету
	Гримчак Юрій Миколайович	голова підкомітету
	Демидко Володимир Миколайович	член комітету
	Демянко Микола Іванович	голова підкомітету
	Денькович Іван Васильович	член комітету
	Єфремов Олександр Сергійович	член комітету
	Заблоцький Віталій Петрович	член комітету
	Камчатний Валерій Григорович	заступник голови комітету
	Капліснюк Володимир Володимирович	член комітету
	Кисельов Василь Олександрович	заступник голови комітету
	Кілінкаров Спіридон Павлович	член комітету
	Ковалевська Юлія Сергіївна	член комітету
	Коваль В'ячеслав Станіславович	секретар комітету
	Козуб Олександр Андрійович	голова підкомітету
	Комар Микола Степанович	голова підкомітету

	Кошин Сергій Мефодійович	член комітету
	Кравчук Василь Петрович	голова підкомітету
	Литвин Юрій Олександрович	заступник голови комітету
	Макеєнко Володимир Володимирович	голова комітету
	Сас Сергій Володимирович	перший заступник голови комітету

Комітет з питань свободи слова та інформації

	Абуллін Олександр Рафкатович	член комітету
	Баграєв Микола Георгійович	член комітету
	Бондаренко Олена Анатоліївна	перший заступник голови комітету, голова підкомітету
	Голуб Олександр Володимирович	заступник голови комітету
	Кондратюк Олена Костянтинівна	голова підкомітету
	Ландік Володимир Іванович	голова підкомітету
	Муц Орест Павлович	член комітету
	Стець Юрій Ярославович	секретар комітету
	Уколов Віктор Олександрович	голова підкомітету
	Федун Олександр Леонідович	член комітету
	Шевченко Андрій Віталійович	голова комітету

Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму

	Аркаллаєв Нуруліслам Гаджийович	член комітету
	Волков Олександр Анатолійович	перший заступник голови комітету
	Зац Олександр Вікторович	голова підкомітету
	Іваненко Володимир Григорович	голова підкомітету
	Кий Сергій Вікторович	член комітету
	Колоцей Юрій Олександрович	член комітету
	Костенко Павло Іванович	голова комітету
	Лук'янова Катерина Євгенівна	голова підкомітету
	Найдюнов Андрій Михайлович	секретар комітету
	Суслов Євген Іванович	голова підкомітету
	Тедеев Ельбрус Сосланович	заступник голови комітету
	Чепинога Віталій Михайлович	голова підкомітету

Комітет з питань соціальної політики та праці

	Васютін Сергій Іванович	член комітету
	В'язівський Володимир Михайлович	секретар комітету
	Єгоренко Тамара Василівна	член комітету
	Ісаєв Леонід Олексійович	член комітету

	Марущенко Володимир Станіславович	голова підкомітету
	Павловський Андрій Михайлович	член комітету
	Сочка Олександр Олександрович	член комітету
	Стоян Олександр Миколайович	голова підкомітету
	Сухий Ярослав Михайлович	заступник голови комітету
	Унгурян Павло Якимович	член комітету
	Хара Василь Георгійович	голова комітету
	Шевчук Олег Борисович	перший заступник голови комітету
	Шмельова Світлана Олександрівна	голова підкомітету

Комітет з питань транспорту і зв'язку

	Арутюнов Гарегін Рафаєлович	член комітету
	Бабурін Олексій Васильович	голова підкомітету
	Бондаренко Віктор Вікторович	голова підкомітету
поза-фракційний	Воротнюк Ігор Борисович	член комітету
	Задирко Геннадій Олександрович	член комітету
поза-фракційний	Зейналов Едуард Джангірович	член комітету
	Зімін Євген Ігорович	член комітету
	Ковзель Микола Олегович	секретар комітету

	Корж Віталій Терентійович	голова підкомітету
	Крук Юрій Борисович	заступник голови комітету, голова підкомітету
	Круць Микола Федорович	член комітету
	Лебедєв Павло Валентинович	член комітету
	Лещинський Олександр Олегович	член комітету
	Мироненко Михайло Іванович	голова комітету
	Мороко Юрій Миколайович	заступник голови комітету; голова підкомітету
	Пачесюк Сергій Никонівич	член комітету
	Пригодський Антон Вікентійович	член комітету
	Радковський Олег Володимирович	член комітету
	Савчук Олександр Володимирович	член комітету
	Синиця Артем Миколайович	голова підкомітету
	Третьяков Олександр Юрійович	перший заступник голови комітету
	Чудновський Віталій Олегович	член комітету
	Шиянов Борис Анатолійович	голова підкомітету
	Шкіря Ігор Миколайович	член комітету
	Янукович Віктор Вікторович	голова підкомітету

Комітет з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики

	Аржевітін Станіслав Михайлович	член комітету
	Бондарев Костянтин Анатолійович	член комітету
	Буряк Олександр Васильович	голова підкомітету
	Васадзе Таріел Шакрович	голова підкомітету
	Васильєв Олександр Андрійович	голова підкомітету
	Ващук Катерина Тимофіївна	секретар комітету
	Геллер Євген Борисович	заступник голови комітету
	Горбаль Василь Михайлович	член комітету
	Дубіль Валерій Олександрович	член комітету
	Єдін Олександр Йосипович	член комітету
	Калюжний Віталій Анатолійович	член комітету
	Каракай Юрій Васильович	голова підкомітету
	Катеринчук Микола Дмитрович	заступник голови комітету
	Клименко Олександр Іванович	голова підкомітету
	Клюєв Сергій Петрович	голова підкомітету
	Кріль Ігор Іванович	член комітету
	Лелюк Олексій Володимирович	член комітету

	Матвеев Володимир Іосипович	член комітету
	Мошак Сергій Миколайович	член комітету
	Наконечний Володимир Леонтійович	член комітету
	Павленко Сергій Григорович	член комітету
	Пеклушенко Олександр Миколайович	перший заступник голови комітету
	Петьовка Василь Васильович	член комітету
	Пінчук Андрій Павлович	голова підкомітету
	Полунєєв Юрій Володимирович	голова підкомітету
	Прасолов Ігор Миколайович	голова підкомітету
	Рева Дмитро Олексійович	член комітету
	Святаш Дмитро Володимирович	голова підкомітету
	Терьохін Сергій Анатолійович	перший заступник голови комітету
	Хомутиннік Віталій Юрійович	голова комітету
	Царьков Євген Ігорович	заступник голови комітету
	Царьов Олег Анатолійович	голова підкомітету
поза-фракційний	Шаманов Валерій Вікторович	член комітету
	Шепелев Олександр Олександрович	член комітету
	Ягоферов Анатолій Миколайович	член комітету

Спеціальна контрольна комісія Верховної Ради України з питань приватизації

	Александровська Алла Олександрівна	член комісії
	Бондар Олександр Миколайович	перший заступник голови комісії
	Веліжанський Сергій Костянтинівич	член комісії
	Геллер Євген Борисович	член комісії
	Давимука Степан Антонович	член комісії
	Дейч Борис Давидович	член комісії
	Єгоров Олександр Миколайович	член комісії
	Єдін Олександр Іосипович	член комісії
	Єфремов Олександр Сергійович	член комісії
	Жеваго Костянтин Валентинович	член комісії
поза-фракційний	Зозуля Руслан Петрович	секретар комісії
	Каракай Юрій Васильович	член комісії
	Касянюк Олександр Ростиславович	заступник голови комісії
	Келестин Валерій Васильович	член комісії
	Кисельов Василь Олексійович	член комісії
	Клюєв Сергій Петрович	член комісії
	Ковалевська Юлія Сергіївна	член комісії

	Лелюк Олексій Володимирович	член комісії	поза- фракцій- ний	Писаренко Валерій Володимирович	заступник голови комісії
	Лисов Ігор Володимирович	член комісії		Пінчук Андрій Павлович	член комісії
	Лукашук Олег Григорович	член комісії		Сенченко Андрій Віленович	член комісії
	Львовичкіна Юлія Володимирівна	член комісії		Соколов Михайло Володимирович	член комісії
	Ляпіна Ксенія Михайлівна	член комісії		Стецьків Тарас Степанович	член комісії
поза- фракцій- ний	Маліч Олег Володимирович	член комісії		Унгурян Павло Якимович	член комісії
	Мармазов Євген Васильович	голова комісії	поза- фракцій- ний	Шепелев Олександр Олександрович	член комісії
	Мірошниченко Юрій Романович	член комісії		Шишкіна Зоя Леонідівна	член комісії
	Одарченко Юрій Віталійович	член комісії		Шкіль Андрій Васильович	член комісії
	Павленко Сергій Григорович	член комісії		Янковський Микола Андрійович	член комісії

Політична гравітація

Аналіз змін основних політичних позицій ключових гравців українського політикуму за період діяльності Верховної Ради України шостого скликання (листопад 2007 року – грудень 2011 року). Основою дослідження стали передвиборчі програми партій, блоків та кандидатів у Президенти, законотворча діяльність парламентських фракцій та публічні заяви спікерів провідних політичних сил.

Чинна каденція Верховної Ради України відзначилася значною кількістю важливих для політичної системи подій: договори та зради, інтриги та викриття, скандали і примирення. Їй пророкували як скорий кінець, так і продовження повноважень аж до 2015 року. В середині її терміну опозиція та влада помінялися місцями. Одні гасла змінилися іншими, вчорашні вороги стали друзями.

У запропонованій статті досліджено зміну позицій найголовніших політичних гравців щодо основних питань державного устрою та проаналізовано їх взаємне тяжіння стосовно утворення політичних альянсів.

2007 рік: розпуск парламенту та нове скликання

Політичний календар 2007 року видався багатим на визначні події та поворотні моменти для української політичної системи. Зокрема:

- 2 квітня Президент Віктор Ющенко своїм указом розпустив Верховну Раду через політичне протистояння.
- 3 червня «Блок Юлії Тимошенко» та «Наша Україна» відкликали своїх депутатів, обраних на минулих виборах, і «обнулили» списки. Відповідні рішення були ухвалені на з'їздах. Відтак Верховна Рада остаточно втратила легітимність.
- 30 вересня відбулись позачергові парламентські вибори.
- 18 грудня Ю.Тимошенко вдруге обрана на посаду Прем'єр-міністра внаслідок утвореної раніше коаліції БЮТ та НУНС.

Варто згадати, що однією з причин розпуску Верховної Ради п'ятого скликання стало утворення коаліції Партії регіонів, Соціалістичної та Комуністичної партій України. Конфліктним питанням стало залучення до підтримки голосувань коаліції опозиційних депутатів, що загрожувало утворенням нелегітимної конституційної більшості. Події довкола розпуску Верховної Ради та нової парламентської кампанії стали новим витком боротьби «постпомаранчевих» сил та Партії регіонів. Однак на відміну від подій Помаранчевої революції, антагонізм мав багато в чому показову природу та не виключав домовленостей з колишніми опонентами.

Передвиборча риторика концентрувалася на популістських тезах: підвищення зарплат, пенсій, інших соціальних виплат. Питання державного устрою та системних змін не отримали дієвих пропозицій: політики запропонували лише обтічні та абстрактні гасла щодо посилення місцевого самоврядування, економічних реформ, боротьби з корупцією тощо. Крім того, чинна з 2006 року політична реформа повернула до жвавої дискусії тему реформування Конституції. Подальша діяльність фракцій Верховної Ради засвідчила, що саме проблема Основного закону лишається каменем спотикання для співпраці політичних сил.

2007 рік завершився проблемним відродженням союзу помаранчевих сил — демократичної коаліції. Ю.Тимошенко вдруге здобула прем'єрське крісло. Посада ж спікера несподівано дісталася А.Яценюку та стала зручним трампліном для його подальшої політичної кар'єри.

Партія регіонів

Партія регіонів не радо зустріла президентський указ про розпуск Верховної Ради п'ятого скликання, але закулісні домовленості все ж таки привели біло-блакитну силу на доріжку виборчих перегонів.

Передвиборчу кампанію Партія регіонів розпочала з упевненістю у парламентському шляху розвитку політичної системи країни. Відкриваючи засідання уряду 1 серпня 2007 року, чинний на той час Прем'єр-міністр В.Янукович твердо заявив: «Цей день увійде в історію як *дата утвердження нового конституційного порядку – парламентсько-президентської моделі влади*»¹. За його висловлюванням, саме парламентсько-президентська форма правління «*поставила остаточну крапку на авторитарній спадщині*» і уряд заклав підвалини для створення системи «*ефективної, і що дуже важливо, відповідальної влади*». Крім тез передвиборчої програми, Партія регіонів пропонувала:

- Зрівняти зарплатню народного депутата з середньою зарплатнею громадян України².
- Побудувати гуртожиток сімейного типу для розселення депутатів майбутніх скликань Верховної Ради.³
- Продовжувати конституційну реформу на основі консенсусу всіх політичних сил⁴.
- Скасувати інститут обласних та районних державних адміністрацій⁵.
- Підтримати перетворення парламенту на двопалатний⁶.
- Посилити гарантії місцевого самоврядування та децентралізувати владу⁷.

Коаліційні ігри у Верховній Раді не принесли біло-блакитним бажаного результату. Проте вони опинилися у стратегічно вигідній ніші опозиції – з прицілом на президентські вибори. Лідер Партії регіонів Віктор Янукович заявив, що з утворенням помаранчевої більшості у країні встановлюється «політичний диктат переможців»⁸. Регіони отримали можливість критикувати своїх опонентів за всі провали влади, що, втім, не завадило обом сторонам продовжувати переговори про можливе об'єднання. Таким чином, у нову каденцію Верховної Ради Партія регіонів увійшла як найбільша, хоча й опозиційна фракція. Її показова готовність до опозиційної діяльності контрастувала зі взаємними підозрами між БЮТ і НУНС та дозволила грати на переговорних інтригах.

«Блок Юлії Тимошенко»

Позачергові вибори до Верховної Ради стали подвійною перемогою для леді Ю: по-перше, саме її тиск на Президента зумовив розпуск парламенту, по-друге, результат виборів дав біло-червоній силі більшу кількість депутатських місць (156 замість попередніх 129). Головною мотивацією була протидія Партії регіонів та тогочасному прем'єру Віктору Януковичу, які змогли переграти помаранчеві сили після парламентських виборів 2006 року. «Блок Юлії Тимошенко» також проблематизував реформовану Конституцію, пропонуючи *всенародний референдум* з питаннями за такими позиціями⁹:

- Підтримка президентської форми правління, за якої глава держави очолює уряд.
- Підтримка парламентської форми правління, за якої посада Президента скасовується, уряд призначається Верховною Радою, а Прем'єр-міністр є главою держави.
- Обрання та відкликання суддів народом.
- Розширення прав місцевого самоврядування через можливість формувати власні виконавчі органи на всіх рівнях.
- Надання конституційного статусу парламентській опозиції.

1 Янукович приготував собі місце в історії». — Українська правда, 1 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/1/3264456>

2 «Янукович думас над лінією поведінки» - УНІАН, 23 жовтня 2007, <http://www.unian.net/ukr/news/news-218343.html>

3 «Януковичі побудують для депутатів сімейний гуртожиток подалі від цивілізації». — Українська правда, 16 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/16/3271236/>

4 «Партія регіонів змінить Конституцію після виборів. І теж на референдумі?» - Українська правда, 17 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/17/3271973/>

5 «Регіонали, БЮТ і НУНС знайшли спільну ідею». — Українська правда, 25 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/25/3274611/>

6 Ярошук Т. Хто за двопалатний парламент? — Радіо Свобода, 10 вересня 2007, <http://www.radiosvoboda.org/content/article/969317.html>

7 Янукович уже переписав Конституцію. — Українська правда, 24 грудня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/12/24/3342674/>

8 Янукович цитує Монтеск'є. — УНІАН, 7 грудня 2007, <http://www.unian.net/ukr/news/news-225406.html>

9 Тимошенко пропонує людям лише дві крайнощі. — Українська правда, 2 вересня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/2/3277467/>

- Скасування недоторканності та пільг вищих посадових осіб.
- Імперативний мандат — можливість позбавляти депутатства за рішенням з'їздів політичних сил (за порушення обіцянок перед народом).
- Спрощення процедур референдумів.

Обіцяний плебісцит так і залишився проектом, незважаючи на запевнення О.Турчинова у передачі всіх необхідних документів до ЦВК¹⁰. У цій пропозиції містилася низка характерних для БЮТ положень, зокрема, маневрування між президентською та парламентською формами правління, імперативний мандат та законодавче закріплення статусу опозиції. Внаслідок складних переговорів з потенційними союзниками — НУНС та «Блоком Литвина» — Юлію Володимирівну все ж таки посадили у прем'єрське крісло, щоправда, лише з другої спроби.

Сьогодні особливої іронії набуває її обіцянка, дана у перші дні повторного прем'єрства: *«Буквально з першого дня роботи нового Кабміну ми розпочали українську антикорупційну експертизу, ревізію сумнівних операцій колишньої влади. Ми повинні чітко знати, що вони встигли накоїти. І я гарантую — ми перевіримо кожен витрачений копійку, кожен тендер, кожен ліцензійний і кожен незаконний акт. Хай ніхто не сумнівається — за всі темні незаконні справи доведеться відповісти»*¹¹.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Указ В.Ющенка про розпуск парламенту свідчив про його упевненість у перемозі «Нашої України». Однак прагнення Президента об'єднати своїх потенційних союзників не стало панацеєю: 81 мандат блоку «Наша Україна» (шість партій) був замінений 72 кріслами для дев'ятипартійного утворення «Наша Україна – Народна самооборона». Залучення популярного на той час Ю.Луценка до блоку не стало приводом для електорального триумфу. Неприродність злиття багатьох сил в одну стала чи не найголовнішою проблемою фракції. Наразі кожен з першої п'ятірки блоку (за винятком ув'язненого Ю.Луценка) очолює власний політичний проект.

У пропозиціях та заявах партії *поєднувалися тези Президента В.Ющенка та ідеї лідерів блоку*, зокрема:

- Скасування депутатської недоторканності та ліквідації пільг¹².
- Реформування Конституції: Ю.Луценко пропонував посилення президентської вертикалі; право голосу з 16 років; мажоритарну систему на місцевих виборах¹³. В.Ющенко ініціював скликання Національної конституційної ради для розробки нового проекту Основного закону¹⁴.
- Гарантування енергетичної безпеки країни.
- Боротьба з корупцією: пакет відповідних законів та створення Національного антикорупційного бюро.
- Збільшення соціальних виплат.

В.Ющенко наголошував: **«Я не розглядатиму проект бюджету, в якому кошти від скасування привілеїв для депутатів не будуть спрямовані на соціальні виплати»**¹⁵.

Багатоманітність блоку не сприяла виробленню консолідованої політики: відносний консенсус щодо програмних тез різко контрастував з полярними позиціями стосовно потенційних союзників. Перші коаліційні переговори показали відцентрові тенденції в НУНС та сприяли утворенню умовних полюсів: радикального (з орієнтацією на БЮТ) та поміркованого (з орієнтацією на співпрацю з ПР). Теоретично являючи собою об'єднання ідеологів «майдану», блок НУНС у Верховній Раді шостого скликання став заручником у трикутнику Президент-Прем'єр-міністр-Партія регі-

10 ЦВК вже думає над ідеєю Тимошенко. — Українська правда, 5 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/5/3266380/>

11 Тимошенко перевірить кожний закуток — амністії не буде. — Українська правда, 20 грудня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/12/20/3341379/>

12 Ющенко вимагає «жертви». — Українська правда, 7 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/7/3267180/>

13 Луценко звинувачує Симоненка у «звичайній комуністичній брехні». — УНІАН, 4 вересня 2007, <http://www.unian.net/ukr/news/news-210583.html>

14 Ющенко починає писати Конституцію. — Українська правда, 24 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/24/3274264/>

15 Ющенко намалював програму для коаліції. — Українська правда, 3 жовтня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/10/3/3294603/>

онів. Конфлікти всередині фракції – результат прагнення окремих лідерів зламати це становище та розпочати самостійну гру.

Комуністична партія України

Комуністи не мали особливих приводів для переживань щодо позачергових виборів через свій стабільний електорат. Голосування 2007 року принесло Компартії шість додаткових мандатів порівняно з попереднім скликанням. Критичний потенціал політики від серпа та молота було спрямовано на В.Ющенка. Так, зокрема, П.Симоненко заявив, що Президент не має права звертатися до народу після розпуску Верховної Ради¹⁶. Традиційно змістовної політичної альтернативи КПУ не запропонувала: звичні гасла для активізації свого літнього електорату та ігри на ностальгії за СРСР. Втім червона сила виступила активним поборником парламентаризму та закликала до скасування інституту президентства в Україні. П.Симоненко заявив, що готовий очолити Верховну Раду для того, щоб у КПУ збільшився вплив на суспільно-політичні процеси задля дотримання передвиборчих обіцянок¹⁷.

На початку передвиборчої парламентської кампанії лідер Компартії висловив упевненість у тому, що комуністи стануть єдиною лівою силою у Верховній Раді¹⁸. Незважаючи на те, що формально його прогноз здійснився, назвати КПУ реальною лівою силою складно: традиційні гасла про суспільний добробут були запозичені провідними політичними силами та зведені до рівня соціального попиту. До того ж як у складі парламентської більшості у Верховній Раді п'ятого скликання, так і в опозиційному стані нової Ради комуністи не проявили ентузіазму щодо законодавчого підтвердження власних гасел лівого спрямування.

Однією з *найбільш контроверсійних тез* від КПУ стала пропозиція щодо формування до 2017 року спільного російсько-українського Чорноморського військового флоту¹⁹. Будучи не особливо активними у переговорному процесі стосовно утворення нової парламентської більшості, на початку діяльності Верховної Ради шостого скликання комуністи зайняли звичну та комфортну для них опозиційну нішу.

«Блок Литвина»

До виборів у Верховну Раду Володимир Литвин практично не робив прогнозів щодо своєї діяльності у новому парламенті. Ця позиція цілком зрозуміла, оскільки попередні перегони на півтора року викинули сивочолого академіка з політичного мейнстріму. Позачергові вибори стали для нього бажаним шансом на повернення, який він уміло використав. Зокрема, відмовився від попередньої «пацифістської» риторики у рамках блоку «МИ» та зробив акцент на власній особистості.

Подеколи під час коаліційних переговорів В.Литвин вдавався до суперечливих прогнозів: так, одразу після виборів він бачив себе спікером парламенту, а своїх соратників – у кріслах мера Києва та голови Державної податкової адміністрації²⁰, і вже через місяць Володимир Михайлович пророкував коротке життя новообраної Верховної Ради та стверджував, що не хоче бути її спікером²¹.

Принциповими позиціями у переговорах «Блок Литвина» також не вирізнявся. Чи *не єдиною важливою для литвинівців тезою* стало встановлення погодинної оплати праці та збільшення частки зарплатні у собівартості²². Віктор Пилипишин також пропонував підтримати запровадження імпе-

16 Симоненко затикає Ющенку рота і просить Януковича урізати йому фінансування. – Українська правда, 9 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/9/3268595/>

17 Симоненко готовий скромно зайняти місце Мороза. – Українська правда, 10 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/10/3268888/>

18 Симоненко поставив на Морозі-депутаті хрест. – Українська правда, 29 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/29/3275869/>

19 Симоненко пропонує віддати український чорноморський флот росіянам? – Українська правда, 29 серпня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/29/3275981/>

20 Політика отельного типу. – Сейчас, 07.10.2007 – <http://www.seychas.ua/politics/2007/10/7/articles/49583.htm>

21 Литвина вже нудить, коли починають говорити про коаліцію. – УНІАН, 3 листопада 2007, <http://www.unian.net/ukr/news/news-220018.html>

22 Блок Литвина назвав три умови. – УНІАН, 2 жовтня 2007, <http://www.unian.net/ukr/news/news-215085.html>

ративного мандата як певного тимчасового заходу²³. Так чи інакше, але утворення більшості у складі БЮТ-НУНС у Верховній Раді перетворило «золоту акцію» В.Литвина на слабку фракцію з 20 депутатів, які не мали серйозного потенціалу для боротьби за власні передвиборчі тези.

Союзники та супротивники

На початку передвиборчої кампанії Партія регіонів упевнено заявила, що не створюватиме коаліцію з блоком НУНС²⁴, оскільки сподівалася відновити більшість разом із Комуністичною та Соціалістичною партіями²⁵. Чим ближче був день голосування, тим більш відкритою ставала Партія регіонів: спочатку лунали заяви про готовність співпрацювати з усіма «конструктивними політичними силами»²⁶, потім — про можливість переговорів із помаранчевими²⁷. Особливий акцент було зроблено на фракції НУНС, зокрема, через наявність у її лавах прихильників «широкої коаліції» та антагонізм Президента В.Ющенка і Ю.Тимошенка.

• **«Блок Юлії Тимошенко»** був готовий на значні поступки своєму потенційному партнерові «Нашій Україні — Народній самообороні». Серед іншого, лідер блоку запевняла, що союзникам дістанеться половина урядових портфелів, незалежно від їхніх результатів голосування²⁸. Також вона пообіцяла, що у випадку створення коаліції БЮТ-НУНС на наступних виборах Президента більшість висуне спільного кандидата²⁹. Опір окремих представників НУНС, наприклад І.Плюща чи Ю.Єханурова, протягом місяця заважав колишнім революціонерам об'єднатися. Більшість була утворена, проте її крихкість підтвердило голосування за Прем'єр-міністра Ю.Тимошенко, коли бучітмо через технічні проблеми не було набрано необхідної кількості голосів.

• **«Наша Україна — Народна самооборона»** виявила характерну неоднотайність у питанні визначення потенційних союзників. Так, Wikileaks наводить дані про переговори тодішнього міністра оборони А.Гриценка та Р.Ахметова щодо можливості утворення коаліції ПР — НУНС за підтримки В.Ющенка³⁰. Під час кампанії Ю.Луценко одразу заперечив можливість «широкої коаліції», на якій наполягав Президент³¹. В.Кириленко також запевняв, що регіонали однозначно будуть їх опонентами у парламенті³². Проте Ю.Єхануров виступив за об'єднання всіх фракцій, окрім комуністів³³. «Блок Литвина» запрошували лише за умови підтримки позиції «демократичних сил»³⁴. Під час формування парламентської більшості 2007 року в НУНС перемогли більш радикальні сили — прихильники коаліції виключно з БЮТ. Однак помірковані прихильники «широкої коаліції» зберегли свій вплив та стали серйозною загрозою для єдності фракції.

• **Комуністична партія України** опинилася в певній ізоляції щодо договірних процесів. Очевидно було, що єдиним потенційним партнером по більшості для неї могла стати Партія регіонів.

23 У Литвина зібралися підтримати Тимошенко. — Українська правда, 9 листопада 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/11/9/3316426/>

24 Регіони» відплатили Луценку-Кириленку їх же монетою. — Українська правда, 14 серпня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/14/3270527/>

25 «Регіони» стверджують, що НУНС вже почала їх добиватися. — Українська правда, 29 серпня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/08/29/3276104/>

26 Янукович вже готовий формувати коаліцію і кличе до себе всіх. — Українська правда, 10 вересня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/10/3281569/>

27 Янукович сказав, що готовий «домовлятися» з «помаранчевими». — Українська правда, 28 вересня 2007.

28 У Тимошенко обіцяють, що не кинуть НУНС після виборів. — Українська правда, 30 серпня 2007.

29 Тимошенко в суботу не вилізе з ліжка. — УНІАН, 26 вересня 2007. <http://www.unian.net/ukr/news/news-213956.html>

30 Wikileaks: посол США назвав ПР прибежищем кримінальних кругів. — Фокус.ua, 03.12.2010. <http://focus.ua/politics/158951>

31 Луценко розповів про ніч з Тимошенко в темному залі Кабміну. — Українська правда, 5 вересня 2007, <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/5/3279000/>

32 НУ-НС знову відмовився від «ширки». — Українська правда, 9 вересня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/9/3281073/>

33 Єхануров за широку коаліцію, де не буде тільки комуністів. — Українська правда, 26 жовтня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/10/26/3309866/>

34 Луценко закликає голосувати лише за три партії. — Українська правда, 28 вересня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/28/3291590/>

П.Симоненко ще до виборів закликав підписати договір про утворення в майбутній Раді «червоно-синьої» коаліції³⁵. Зрозуміло, Регіони не потребували такого обмеження своїх маневрів та зосередили власні зусилля на помаранчевих силах, які мали на комуністів хронічну алергію.

• **«Блок Литвина»** очікував на зростання власної політичної ваги у наступному парламенті й не поспішав обіцяти крупним силам свою підтримку. Представники фракції висловлювали сумнів у можливості коаліції формату «Партія регіонів»-«Блок Юлії Тимошенко»-«Наша Україна – Народна самооборона»-«Блок Литвина», але були готові до переговорів. Така нерішуча позиція девальвувала 20 голосів блоку та на певний час зробила його баластом у Верховній Раді: до складу більшості він не потрапив, але і в опозицію не пішов.

2008-2009 роки: ігри в альянси

Ці два роки парламент був у фокусі суспільної уваги через активний перебіг політичних процесів довкола нього: проблемні коаліції, протистояння у трикутнику Верховна Рада – Президент – Кабмін, у якому кожна з гілок влади намагалася перетягнути ковдру повноважень на себе.

- 18.01.2008 – «Лист трьох»: спільне звернення Президента В.Ющенка, Прем'єр-міністра Ю.Тимошенко та спікера А.Яценюка до НАТО з підтвердженням планів стосовно отримання Плану дій щодо членства в цій організації. Як результат Партія регіонів та Компартія близько місяця блокували роботу парламенту.
- 06.03.2008 – парламентський компроміс щодо НАТО: Партія регіонів наполягла на всенародному референдумі для затвердження членства в Альянсі.
- серпень 2008 р. – протистояння між політичними силами (щонайперше між В.Ющенком та Ю.Тимошенко) через оцінку російсько-грузинського військового конфлікту.
- 02.09.2008 – спільне голосування ПР та БЮТ за зміни до Закону «Про Кабінет Міністрів України», який обмежував повноваження Президента.
- 15.09.2008 – офіційний розпуск демократичної коаліції у Верховній Раді.
- 08.10.2008 – В.Ющенко видав указ про розпуск парламенту.
- 12.11.2008 – А.Яценюк пішов з поста спікера Верховної Ради.
- 09.12.2008 – Головою парламенту обрано В.Литвина, який оголосив про створення більшості у форматі БЮТ – НУНС – «Блок Литвина».
- 03.03.2009 – відставка президентського ставленика у МЗС В.Огриска внаслідок спільних зусиль Партії регіонів, КПУ та частини БЮТ.
- 01.04.2009 – Верховна Рада призначила вибори Президента на 25.10 (підтримали всі фракції, окрім НУНС), проте 12.05.2009 ця дата була визнана неконституційною.
- 07.06.2009 – публічна заява В.Януковича про припинення переговорів з БЮТ та про власні президентські амбіції.
- 24.07.2009 – Верховна Рада ухвалила Закон «Про вибори Президента України». 18.08 він був ветований В.Ющенком, через три дні парламент подолав вето, а 09.09 закон був підписаний спікером парламенту.
- 06.10.2009 – Партія регіонів домоглася ухвалення закону про підвищення соціальних стандартів, спрямованого на протидію урядові Ю.Тимошенко.
- 02.12.2009 – парламент провалив усі президентські поправки до закону про вибори.

Партія регіонів

Особливо важливі позиції, виявлені Партією регіонів за цей період, відтворилися в тезах, запропонованих під час переговорів восени 2008 року, після розпаду коаліції БЮТ-НУНС, та навесні 2009-го, коли БЮТ та Партія регіонів упритул підійшли до переділу влади на двох. Найбільш показовими є:

- майбутнє – за великими політичними партіями (під час переговорів про влиття СДПУ(о) до лав Партії регіонів)³⁶;

³⁵ Симоненко вже хоче угоду про «червоно-синю» коаліцію. – Українська правда, 5 вересня 2007. <http://www.pravda.com.ua/news/2007/09/5/3278994/>

³⁶ Янукович готовий прийняти Медведчука. – Українська правда, 22 жовтня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/10/22/3593601/>

- необхідність зміни Конституції, проте конкретний напрям не було визначено³⁷;
- акцент на важливості всенародних виборів Президента³⁸.

Таким чином, політична боротьба між Партією регіонів та «Блоком Юлії Тимошенко» спочатку схилила перших до варіанта парламентської республіки з обранням Президента у Верховній Раді, але потім різкий вихід В.Януковича з переговорного процесу визначив курс Регіонів на перемогу у президентських виборах та подальшу побудову президентської моделі правління.

«Блок Юлії Тимошенко»

Урядова діяльність Юлії Володимирівни частково відображала її соціальні гасла, з-поміж іншого про збільшення соціальних виплат та гарантій. Проте світова фінансова криза поставила її у парадоксальне становище: з одного боку, необхідно було виконувати передвиборчі обіцянки, з другого — утримати економіку країни на плаву. Безперечно, опоненти використали це послаблення.

Розпад першої демократичної коаліції примусив БЮТ до значного зниження власних амбіцій та пошуку потенційних союзників у таборі ворогів. Певний стан розпачу призвів до того, що «Блок Юлії Тимошенко» максимально наблизився до об'єднання з затятим опонентом Віктором Януковичем та Партією регіонів. Спекулятивний проект Конституції передбачав парламентську республіку та обрання Президента у парламенті. Як відомо, ці конспіративні переговори зазнали краху.

Це штовхнуло біло-червоних у бік парламентаризму. Вже через два дні після публічного зриву переговорів чинний на той час глава уряду Ю.Тимошенко пообіцяла, що незабаром внесе проект змін до Основного закону, який закріпить парламентаризм та «всенародне обрання прем'єра»³⁹. Однак це питання забули включити у передвиборчу програму до президентських виборів.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Загострення протистояння між Президентом та Прем'єр-міністром призвело не лише до дестабілізації політичної системи країни в цілому, але і до відцентрових процесів у помаранчевій фракції. Спочатку розкол пройшов по лінії «прихильники Ющенко – прихильники Тимошенко». Так, уже в лютому 2008 року була створена нова потенційна президентська сила «Єдиний центр» під патронатом В.Балоги.

Розпад коаліції у вересні та антагоністичні позиції В.Ющенка та Ю.Тимошенко деструктивно вплинули на фракцію. НУНС втратила рештки політичної єдності: як своєрідна альтернатива скомпрометованим помаранчевим силам виникли інші формування. У листопаді 2008 року А.Гриценко створив ГО «Громадянська позиція». У грудні 2008-го з'явилась депутатська група «За Україну!» на чолі з В.Кириленком, яка через рік набула партійного оформлення. Тоді ж створив ГО «Фронт змін» уже экс-спікер А.Яценюк. Юрій Луценко закликав демократичні сили до об'єднання в лавах «Блоку Юлії Тимошенко».

Реакцією на переговори Партії регіонів та БЮТ щодо союзу стала чергова заява В.Ющенка про необхідність запровадження відкритих списків. Він зауважив, що обрання Президента в парламенті буде нищівним ударом по свободі та демократії у країні⁴⁰. А.Яценюк у свою чергу пообіцяв ініціювати референдум з принципових питань державного устрою⁴¹, крім того заявив про необхідність позачергових виборів до Верховної Ради за відкритими списками⁴².

Таким чином, політично фракція виявилася дуже диверсифікованою. Незважаючи на збереження центристських та правочентристських поглядів, внутрішні групи фокусувалися на просуванні власних політичних проектів зі схожими ідеями замість проведення активної парламентської

37 Регіони не поділили з БЮТ Конституцію, а з НУНС – спікера. — Українська правда, 9 грудня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/12/9/3631119/>

38 Янукович: президент має бути обраний всенародно. Текст заяви. — Українська правда, 7 червня 2009. <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/06/7/4003248/>

39 Тимошенко хоче всенародно обраного прем'єра. — Українська правда, 9 червня 2009. <http://www.pravda.com.ua/news/2009/06/9/4010474/>

40 Ющенко наполягає на зміні Конституції. — Українська правда, 9 червня 2009. <http://www.pravda.com.ua/news/2009/06/9/4009591/>

41 Яценюк: БЮТ і ПР написали Конституцію ще влітку минулого року. — Українська правда, 7 червня 2009. <http://www.pravda.com.ua/news/2009/06/7/4005193/>

42 Яценюк готовий розганяти парламент. — Українська правда, 6 липня 2009. <http://www.pravda.com.ua/news/2009/07/6/4072580/>

роботи. Отже, розрізнення відбувалося переважно за особистостями. На тлі обтічної ліберально-демократичної риторики примітною стала позиція А.Гриценка, який пропонував перехід до президентської системи правління.

Комуністична партія України

Створення коаліції БЮТ та НУНС залишило комуністів на узбіччі активного політичного життя. Єдиною можливістю реально відстояти позиції власної передвиборчої програми стало спільне з Партією регіонів блокування парламенту через «Лист трьох» та перспективу членства України в НАТО. В інших випадках КПУ обмежилася риторикою, зокрема, підтвердила свою проросійську орієнтацію в оцінках подій у Грузії, констатувала крах «ліберальної економіки» на початку світової фінансової кризи та час від часу повторювала власну тезу про скасування інституту президентства.

«Блок Литвина»

Фракція Володимира Литвина отримала чудову нагоду підтвердити свої центристські позиції та об'єднавчі наміри вслід за розпадом помаранчевої коаліції. Після тривалого переговорного процесу найменша фракція реанімувала демократичну більшість, паралельно працевлаштувавши свого лідера. Ідеологічні засади політичної сили новообраного спікера фактично не вплинули на політичні процеси у Верховній Раді. У передвиборчій програмі до президентських виборів В.Литвин виступив за ухвалення Виборчого кодексу, відповідно до якого парламент обирався б за відкритими списками, а місцева влада — за мажоритарною системою.

Союзники та супротивники

Партія регіонів

Розпад демократичної коаліції дав біло-блакитним шанс на повернення до влади через союз з однією із помаранчевих сил. Проте всі кулуарні переговори не мали успішного завершення. Згодом Н.Шуфрич зазначив: *«Ми не домовилися по одному питанню, тому що сьогодні ми не до кінця обговорили, як повинна бути змінена Конституція у випадку об'єднання нас у конституційну коаліцію»*⁴³. Спільне протистояння Президентіві максимально посприяло союзу Партії регіонів і БЮТ. Саме створення коаліції стало предметом інтенсивних перемовин, у результаті яких Україна мала б перетворитися на парламентську республіку, а влада — розділена між двома партіями на десять років наперед. Втім різкий вихід В.Януковича з переговорного процесу вкотре загострив його протистояння з Ю.Тимошенко, яке досягло пікової точки під час президентської кампанії. Натомість ворожнеча між Партією регіонів та БЮТ наблизила позиції біло-синіх та глави держави, які спільно боролися з Тимошенко-кандидатом у Президенти.

«Блок Юлії Тимошенко»

Подвійна гра БЮТ — одночасна участь у демократичній коаліції та протидія Президенту разом з Партією регіонів — призвела до розпаду помаранчевої більшості. Можливість об'єднання НУНС з Регіонами та повернення В.Януковича до влади змусили Ю.Тимошенко заявити про готовність до коаліції зі всіма політичними силами парламенту, особливо на тлі початку економічної кризи⁴⁴. Відновлення більшості у зручному для «Блоку Юлії Тимошенко» форматі дозволило йому продовжувати політичні інтриги та вести переговори з Регіонами. Однак у прагненні обіграти і В.Ющенко, і В.Януковича Юлія Володимирівна прорахувалася: очільник Партії регіонів зробив хід наввипередки, унеможливаючи співпрацю та дискредитуючи БЮТ. Таким чином, перед президентськими виборами Ю.Тимошенко загострила протистояння як з одвічним опонентом, так і з колишнім союзником, і показала, що політичні союзи для неї — виключно інструмент досягнення власних цілей, а не метод реалізації політичної платформи.

⁴³ Регіони не поділили з БЮТ Конституцію, а з НУНС — спікера. — Українська правда, 9 грудня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/12/9/3631119/>

⁴⁴ Тимошенко пропонує нову коаліцію та уряд. — Українська правда, 19 жовтня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/10/19/3589949/>

«Наша Україна – Народна самооборона»

Помаранчева сила опинилася у скрутному становищі вибору між поганим і гіршим. Спільна ностальгія за «майданом» не змогла довго втримувати разом колишніх союзників: політичні амбіції переважили цінності та ідеали. Прихильникам союзу з Регіонами знову не вдалося пролобіювати власний проект. До того ж лідер «Народної самооборони» Ю.Луценко прямо закликав демократично налаштованих політиків увійти до лав БЮТ⁴⁵. Очевидно, що як Президент В.Ющенко, так і фракція НУНС змальовували можливий союз ПР-БЮТ як своєрідну авторитарну антиутопію. Трагізм положення фракції НУНС полягав у тому, що колишній її союзник – БЮТ – остаточно підірвав довіру до себе. У той же час зникли зв'язки всередині помаранчевої фракції та почався дрейф у різні ніші: пропрезидентську (група В.Балоги), потенційну «третю силу» (А.Яценюка, А.Гриценка) та прихильну до Ю.Тимошенко (група Ю.Луценка). Таким чином, розмивання фракції як політичної єдності багато в чому зумовлене різними центрами тяжіння внутрішніх груп.

Комуністична партія України

Послідовники комуністичної ідеології усвідомили неможливість участі КПУ в політичних альянсах, натомість уміло використали переваги свого опозиційного статусу. Заява П.Симоненка про те, що Компартія не ввійде до коаліції Партії регіонів та «Блоку Юлії Тимошенко» звучала як намагання значно збільшити власний політичний капітал, адже очевидно, що до цього союзу червоних і не планували запрошувати⁴⁶. Тому на декларативному рівні Комуністична партія в парламенті шостого скликання залишалася політичним одинаком і лише іноді підтримувала опозиційні акції Партії регіонів. Втім парламентська практика засвідчила, що комуністи підтримували урядові законопроекти й таким чином отримували певні преференції від БЮТ. Зрозуміло, що ідеологія не дозволяла формалізувати такі стосунки, втім це не завадило співпраці. Традиційний антагонізм комуністи зберегли лише щодо НУНС.

«Блок Литвина»

Чималі бенефіції у союзницьких іграх за цей період отримала найменша парламентська фракція, яка не лише скріпила своєю присутністю розколотий помаранчевий альянс, але й здобула посаду Голови Верховної Ради. Примітно, що і сивочолий лідер блоку, і основні спікери політичної сили не виступали з гострою критикою чи звинуваченнями як своїх союзників, так і опонентів. Така дипломатичність поплічників В.Литвина дозволила їм зберегти нормальний діалог з провідними політичними силами, а її лідеру – утримувати складну політичну структуру Верховної Ради.

2010 – 2011 роки: нова поляризація

Протягом останніх двох років багато що змінилося у політичному житті країни.

Коротка хронологічна довідка ключових подій:

- 07.02.2010 – у другому турі президентських виборів переміг В.Янукович з результатом у 48,95%, Ю.Тимошенко набрала 45,47% голосів виборців.
- 30.03.2010 – уряд Ю.Тимошенко 243 голосами народних депутатів відправлений у відставку – на наступний день після оголошення В.Литвином заяви про припинення діяльності коаліції. Через тиждень нова парламентська більшість (Партія регіонів-Компартія-«Блок Литвина» та кілька депутатів з інших фракцій) призначила новий уряд на чолі з М.Азаровим.
- 21.04.2010 – підписано «харківські угоди» – договір між Україною та Російською Федерацією щодо знижок на газ в обмін на подовження перебування Чорноморського флоту РФ у Криму до 2042 року.
- 01.10.2010 – Конституційний Суд визнав політичну реформу 2004 року неконституційною. Україна повернулася до редакції Основного закону від 1996 року.

⁴⁵ Луценко закликає всіх об'єднуватися з Тимошенко. – Українська правда, 10 жовтня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/10/10/3581793/>

⁴⁶ Симоненко: КПУ не буде в коаліції з БЮТ і ПР. – Українська правда, 4 вересня 2008. <http://www.pravda.com.ua/news/2008/09/4/3547308/>

- 31.10.2010 — місцеві вибори в Україні: Партія регіонів отримала більше третини депутатських мандатів по всій країні. Її представники стали мерами 118 міст обласного значення (дві третини від загальної кількості), з них — 11 мерів обласних центрів.
- 16.11 — 03.12.2010 — «податковий майдан» — акції протесту через ухвалення Верховною Радою нового Податкового кодексу; його ветування Президентом та ухвалення у новій редакції з правками.
- 01.02.2011 — Верховна Рада призначила дати нових виборів парламенту та Президента: жовтень 2012 та березень 2015 відповідно.
- 08.08.2011 — дев'ять опозиційних партій створили Комітет опору диктатурі.
- 11.10.2011 — колишнього Прем'єр-міністра та лідера опозиційної партії «Батьківщина» Ю.Тимошенко засуджено до семи років ув'язнення.
- 17.11.2011 — Верховна Рада ухвалила новий закон про вибори народних депутатів, відповідно до якого запроваджена мішана система виборів та 5-відсотковий виборчий бар'єр.

Партія регіонів

Отримавши пост Президента, сформувавши свій уряд та більшість у Верховній Раді, біло-блакитні отримали практично весь потенціал для виконання власних передвиборчих зобов'язань. Проте від значної частини обіцяних соціальних гарантій Партія регіонів так чи інакше відкараскалася, пояснивши це необхідністю долати наслідки економічної кризи. Проблемою Регіонів стала залежність від позиції виконавчої вертикалі, яка пропонувала готові рішення та пропозиції, певним чином абстрагувавшись від політичної платформи партії. Зокрема, болісними для рейтингу Партії регіонів виявилися податкова та пенсійна реформи, які йшли врозріз з програмою партії.

Наразі Партія регіонів як політична структура вимушена коригувати низку власних позицій. Наприклад, зі скасуванням політичної реформи 2004 року Регіони почали активно підтримувати президентську модель правління. Політична доцільність змусила владу змінити виборче законодавство для збільшення власних вигод — і спікери від Партії регіонів, які 2007 року наголошували на важливості відкритих списків, нині підкреслюють цінність повернення мажоритарної компоненти виборчої системи. Відповідно, партійна платформа змінилася не еволюційним шляхом, а, по суті, волюнтаристським: прихильність членів партії до тих чи інших тез визначається не в діалогічному режимі, а у своєрідний авторитарний спосіб. Втім внутрішньопартійні конфлікти (які регіонали вкрай обережно замовчують) лежать не в ідеологічній, а в економічній площині: борються не представники народу, а лобісти бізнесу.

Абсорбція Партією регіонів депутатів з інших сил, а також інших політичних партій значно урізноманітнює інтереси, а отже, і політичні пропозиції. Враховуючи поточні обставини у політичній системі країни, можна припустити, що перевиборча програма Партії регіонів до парламентських виборів-2012 фокусуватиметься на питаннях, якими зараз опікується виконавча влада, — реформування різних галузей життя країни, — без заглиблення у проблеми системного характеру (конституційна реформа).

«Блок Юлії Тимошенко»

(з 16.11.2010 фракція «Блок Юлії Тимошенко — «Батьківщина»)

Останні два роки для «Блоку Юлії Тимошенко» стали справжнім тестом на виживання: спочатку тривалий період невизнання президентства В.Януковича, потім виснажливий спаринг на місцевих виборах, у 2011-му — судова тяганина та боротьба за свободу Ю.Тимошенко. Безперечно, за таких обставин про розвиток чи зміни політичної платформи не йдеться, оскільки поляризація політичних сил зводить діяльність біло-червоної сили до протидії будь-яким ініціативам влади.

Вже у березні 2010 року метою партії було визначено «згуртування демократичних сил» країни⁴⁷. Повернення чинності Конституції 1996 року призвело до максимально жорстких визначень дій влади: «вбивство демократії», «встановлення диктатури», «український ГКЧП»⁴⁸. Напередодні міс-

⁴⁷ Тимошенко оголосила себе лідером демократичних сил. — Українська правда, 3 березня 2010, <http://www.pravda.com.ua/news/2010/03/2/4824264/>

⁴⁸ Юлія Тимошенко: Янукович узурпує державну владу. — Офіційний сайт Юлії Тимошенко, 1 жовтня 2010, <http://www.tymoshenko.ua/uk/article/2v5x47u4>

цевих виборів БЮТ заявив, що заздалегідь не визнає вибори у низці областей. Судовий процес над Ю.Тимошенко, її арешт та подальше ув'язнення 2011 року фокусували увагу політичної сили на її звільненні та відповідній критиці влади.

Таким чином, після президентських виборів 2010 року БЮТ фактично самоусунувся від продукування політичних альтернатив. Метою діяльності фракції стали протидія владі та зусилля щодо її зміни. Високий ступінь залежності БЮТ від особи свого лідера призвів у 2011 році до деморалізації членів блоку: відсутність керівника означає втрату вказівок щодо вектора політичної діяльності.

Враховуючи заборону блоків за новим виборчим законодавством, БЮТ вступить до парламентської кампанії як партія «Батьківщина», чий бренд було нашвидкуруч реанімовано на місцевих виборах. Безперечно, потенціал і платформа партії залежить від долі Юлії Володимирівни. Наразі її відсутність у політичному просторі дає можливість для внутрішнього реформування «Батьківщини» і відповідного оновлення ідеології, що могло б зробити партію менш вразливою та залежною. Проте цей шанс не використовується — «Батьківщина» навпаки перебуває у стагнації через відданість одній особі.

«Наша Україна – Народна самооборона»

Вести мову про «Нашу Україну – Народну самооборону» як відносно політичну єдність немає сенсу. Її початкова платформа була з більшим чи меншим успіхом запозичена новими політичними силами, що утворилися в межах парламентської фракції. Аналогічно «Блоку Юлії Тимошенко» члени розпорошеної фракції НУНС втратили мотивацію до напрацювання політичних альтернатив.

У позапарламентській діяльності найбільш активним виявився А.Яценюк: «Фронт змін» показав пристойні результати на місцевих виборах, а наразі стабільно входить у трійку лідерів майбутніх парламентських перегонів.

Нині діяльність складових частин НУНС спрямована на суперечливі цілі: з одного боку, необхідно підтримувати єдність, щоб видержати тиск Партії регіонів, з другого — максимально розвивати власні політичні проекти. Щоправда, унікальної пропозиції вони не надають, а, швидше, виступають як організовані мережеві структури довкола окремих політиків. Судові процеси над Ю.Тимошенко та Ю.Луценком створили потужний стимул для об'єднання. Водночас виникає парадоксальна ситуація: на боротьбі за визволення лідерів достатньо легко накопичити рейтинг, але їх реальна свобода може зробити «нових лідерів» банкрутами.

Націоналістичне крило фракції НУНС фокусується переважно на критиці «антиукраїнської» політики влади, у свою чергу ближчі до центристських позицій політики роблять акцент на дотриманні прав і свобод людини та верховенстві права, здебільшого щодо ув'язнених опозиціонерів. Вироблення нової політичної платформи учасниками НУНС ускладнено і через те, що значення певних ідей, які були актуалізовані під час Помаранчевої революції, було девальвоване за президентства В.Ющенка. Відповідно, на нішу правих сил претендує ВО «Свобода», у той час як правий центр відчуває дефіцит.

На нових парламентських виборах під помаранчевим брендом залишиться лише «Наша Україна». Чи зможуть інші політичні сили зберегти та підтримати ті цінності та ідеї, які помаранчевий блок проніс через вибори 2004, 2006 та 2007 років, — сумнівне питання. Один з їх козирів — питання євроатлантичної інтеграції — частково включений до позицій Партії регіонів; до ліберальних економічних гасел довіра підірвана через світову кризу; реформаторські настрої — дискредитовані урядами з помаранчевими міністрами, до того ж біло-блакитна влада регулярно декларує модернізаційні ініціативи. Ключовим елементом політичної пропозиції залишається культурна складова: боротьба за українську мову, тлумачення історії, європейські цінності тощо.

Комуністична партія України

Червоні бійці у парламенті знають, що їх ідеологія перевірена часом, а тому не намагаються її змінювати чи використовувати. 2010 рік повернув їх до парламентської більшості, а іншого комуністи і не прагнули. Зберігаючи стандартну риторику про контроль над олігархічною владою та відстоювання інтересів робітників, П.Симоненко залишається напрочуд лояльним до «капіталістів». Щоправда, теза про необхідність скасування інституту президентства звучить рідше.

Стабільність електорату для КПУ означає незмінність власних політичних постулатів, які вкотре будуть звучати під час парламентської кампанії 2012 року. Незважаючи на зростання суспільного запиту на ліві сили та ідеї лівого спрямування, комуністи не оновлюватимуть власну платформу, оскільки на сьогодні соціологічні дані показують, що КПУ буде присутня і в наступному скликанні Верховної Ради.

«Блок Литвина»

(з 19.11.2010 фракція Народної партії у Верховній Раді України)

Спікер українського парламенту вкотре довів своє вміння тонко відчувати політичну кон'юнктуру: не пройшло і півмісяця від інавгурації нового Президента, як В.Литвин оголосив про розпад демократичної коаліції та утворення нової. Конституційний статус пропрезидентської більшості був більш ніж суперечливий, але це не завадило їй нашвидкуруч сформуванню нового уряду.

Запевнення політика-академіка у власних демократичних переконаннях під час коаліційних переговорів 2008 року змінилися на заклики до об'єднання навколо президентської програми реформ. Спроби В.Литвина бодай якось відстояти власні ідеї та тези не вийшли за рівень простих заяв. Так, зокрема, спікер виступав проти внесення змін до закону про місцеві вибори⁴⁹, пропонував переобрати Верховну Раду в березні 2012 року⁵⁰. Крім того, очевидно, що новий закон про вибори народних депутатів суперечить його обіцянкам про відкриті списки. Висока вірогідність поглинання Партією регіонів Народної партії мінімізує увагу останньої до власної політичної платформи. Заяви В.Литвина про відстоювання позицій аграріїв навіть у випадку входження його до Партії регіонів ризикують залишитися черговими невиконаними обіцянками.

Союзники та супротивники

Партія регіонів

Після перемоги кандидата від Партії регіонів на президентських виборах вона стала потужним центром тяжіння для бізнесменів з опозиційних фракцій. Власне, завдяки їм і відбулася так звана «коаліція тушок» — нова парламентська більшість з Партії регіонів, Комуністичної партії та «Блоку Литвина».

Побудова власної управлінської вертикалі привела до серйозного успіху Регіонів на місцевих виборах. Відповідно, нинішня ситуація дозволяє їм не задумуватися про питання союзників: на своєму електоральному полі вони близькі до монополії. Біло-блакитні не особливо переймаються через значні втрати свого рейтингу: вони переконані у перемозі на виборах. Нинішні соціальні протести — як у столиці, так і у базовому регіоні ПР, Донеччині, — змушують навіть найвідданіших прихильників змінювати власні пререференції. Втім послаблення Регіонів на Сході супроводжується посиленням позицій КПУ, що загалом грає на руку команді влади. Так чи інакше, наразі діалог Партії регіонів з потенційними союзниками та партнерами відбувається з позиції сили і влади, що гарантує нездорову природу утворених об'єднань.

«Блок Юлії Тимошенко»

У 2010 році лідер блоку Ю.Тимошенко активно намагалася монополізувати опозиційне поле. Зокрема, звучали тези про те, що об'єднання опозиції — проект Партії регіонів, що саме влада нав'язує концепцію союзу опозиційних партій. Слабкість та внутрішні протиріччя опозиції яскраво виявилися під час місцевих виборів. Адміністративна машина Партії регіонів легко залишила позаду її супротивників, які конфліктували між собою. Парадоксально, але ув'язнення лідера БЮТ стало потужним чинником об'єднання опозиції. Так був утворений Комітет опору диктатурі.

Без Юлії Володимирівни «Батьківщина» стала більш відкритою до співпраці, зокрема, підтримала ідею про спільні кандидатури мажоритарників від опозиції. Але новий альянс зі старими союзниками

49 Литвин: зміни правил виборів уже не буде. — Українська правда, 25 вересня 2010, <http://www.pravda.com.ua/news/2010/09/25/5414354/>

50 Литвин вже торгується з Януковичем за тривалість їхнього життя. — Українська правда, 2 жовтня 2010, <http://www.pravda.com.ua/news/2010/10/2/5438507/>

навряд чи зумовлений ідейними мотивами. «Нові» опозиціонери зацікавлені у електораті «Блоку Юлії Тимошенко» та у відсутності потужного та харизматичного політика Ю.Тимошенко. До того ж усередині КОДу вже намітилися розколи: учасники звинувачують один одного у співпраці з владою. Таким чином, наразі БЮТ фактично примушений до співпраці, хоча і зазнає чималих втрат від неї.

«Наша Україна – Народна самооборона»

У 2010 році помаранчеві втратили більшість власних переваг: і «свого» Президента, і належність до парламентської коаліції, і непевного союзника – БЮТ, і низку досягнень Помаранчевої революції, як-от реформовану Конституцію. Найбільший політичний капітал здобув А.Яценюк. На початку першого року правління В.Януковича він, подібно до Ю.Тимошенко, намагався затвердити власний ексклюзивний опозиційний статус: заявляв про створення тіньового уряду, планував створити другу парламентську опозицію та розвивати новий політичний проект на базі НУНС. Під час місцевих виборів він максимізував власне протистояння з Партією регіонів, заявивши, що будь-який його партієць, котрий виявить бажання об'єднатися з владною партією, буде публічно вигнаний з «Фронту змін».

У свою чергу партія «Наша Україна» перебуває у стані постійної внутрішньої невизначеності: об'єднуватися з іншими партіями чи ні, переобирати Ющенка головою партії чи ні. Наступні вибори, вочевидь, закриють парламентське майбутнє для «Нашої України», тож можна припускати повільну агонію колись потужної опозиційної сили.

«Єдиний центр» В.Балоги висловлював намір влитися до складу Партії регіонів, проте зрозумів, що владній силі він не потрібний. Радикалізм А.Гриценка у ставленні як до влади, так і потенційних союзників з опозиції теж прирікає його на долю політичного одинака-невдахи. Таким чином, кінець каденції чинної Верховної Ради остаточно обірве помаранчеву лінію української політичної історії.

Комуністична партія України

«Червоні» парламентарі продовжують власну парадоксальну лінію: з одного боку, підтримують старих союзників у новій парламентській коаліції, з другого – не реагують на переорієнтацію тих у бік євроінтеграційних процесів. Владні прорахунки Партії регіонів дають змогу комуністам значно посилити свої позиції у східних та південних регіонах, а отже, збільшити власний парламентський капітал.

Зрозуміло, що генерація реальних політичних альтернатив, навіть на основі лівих ідей, відсутня. Сумнів щодо КПУ викликає і те, що вона категорично відмовляється співпрацювати з іншими лівими силами, зокрема соціалістичного ґатунку. Це пояснюється просто: комуністам не потрібен баласт та вимогливі союзники, оскільки вони самотужки здатні долати виборчий бар'єр. Втім це остаточно нівелює значення ідеології в їх діяльності, що, як не дивно, залишається практично непоміченим виборцями П.Симоненка.

«Блок Литвина»

Через день після другого туру виборів Президента В.Литвин обережно заявив, що готовий розглянути можливість входження до коаліції на основі Партії регіонів за участі НУНС. Проте менш ніж за місяць він виявився готовий до неконституційної більшості разом із регіоналами та комуністами. Через такі дії партія спікера, як колись і партія О.Мороза, опинилася під загрозою виключення із політичного життя.

Вже кілька місяців тривають переговори про входження Народної партії до Партії регіонів. Переваги для чинного спікера очевидні, проте зацікавлення партії влади достатньо сумнівне. Тож наразі завдання В.Литвина – переконати біло-блакитних у своїй політичній цінності, яка може гарантувати йому крісло спікера і в наступному скликанні.

Висновки

1. Політичні платформи

- На початку діяльності парламенту шостого скликання були проблематизовані переважно питання державного устрою та конституційної реформи. Протягом 2007-2009 років політичні сили висували власні проекти Основного закону, в яких відстоювали здебільшого парламентські моделі правління. Президентство В.Януковича та повернення редакції Конституції 1996 року зняло питання з політичного порядку денного.
- Інша популярна обіцянка – відкриті списки у парламентських виборах – також зазнала краху з поверненням до мішаної системи.
- Наступне традиційне гасло – скасування депутатських пільг – із наближенням парламентських виборів знову повертається до риторики політиків.
- Партія регіонів уміло інкорпорувала позиції та тези опонентів до власної платформи.
- Протистояння ідей звелось до попарного протистояння особистостей: Ющенко – Янукович, Ющенко – Тимошенко, Янукович – Тимошенко.
- Наразі «політичний ринок» в Україні вкрай бідний на пропозиції.
- Ідеологічне середовище українського політикуму виснажене: у гонитві за «пересічним виборцем» політичні сили уподібнюють свої ідеї.
- Чинний український парламент не відповідає суспільному попиту ні на ліві, ні на праві ідеї.
- Ідеологічні засади Партії регіонів та «Блоку Юлії Тимошенко» зводяться до лівоцентризму, який в свою чергу перетворюється на порожній соціальний популізм.
- Легкість змін власної позиції та адаптування тез до політичної кон'юнктури показує, що парламентські партії мають прагматичну орієнтацію.

2. Політичні альянси

- Від 2007 до 2011 року значення ідейних чинників при об'єднанні спадало, а прагматичних – зростало.
- Партія регіонів зуміла використати та посилити внутрішні протиріччя між помаранчевими силами, що призвело до практичного унеможливлення їх об'єднання.
- Найбільшу резистентність до об'єднань виявив НУНС: як через принциповість позиції В.Ющенка, так і через неузгодженість позицій всередині фракції.
- Найактивнішими переговірниками виявилися найбільші фракції, ПР та БЮТ, які конкурували за пропрезидентську фракцію.
- Залежність від дрібних партнерів підштовхнула Партію регіонів і «Блок Юлії Тимошенко» до ідеї утворення спільної, надпотужної коаліції, проте особисті амбіції взяли гору.
- Розрив переговорів Партії регіонів та «Блоку Юлії Тимошенко» дав старт новій поляризації політичної сфери, яка досягла піку під час президентських виборів.
- Штучне вилучення Ю.Тимошенко з політичних процесів призвело як до чергового витка внутрішньої конкуренції всередині опозиції, так і до підвишеного стану Партії регіонів: їй немає кому протистояти, а своїх потенційних союзників вона поглинає.
- Результат парламентських виборів-2012 напряму залежить від здатності опозиційних партій об'єднати власні зусилля. Досвід 2007-2011 років показує, що шанси такого результату надзвичайно малі.

Закони, ухвалені Верховною Радою України протягом 2011 року

*Таблиця 1. Закони, ініційовані
фракцією Партії регіонів у Верховній Раді України*

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законопроекту	Галузеве спрямування
1.	3691-VI	08.07.2011	Про внесення зміни до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» щодо виключення з переліку підприємств, що не підлягають приватизації, готелю «Спорт»	07.07.2011	економічний
2.	3682-VI	08.07.2011	Про внесення змін до деяких законів України з питань врегулювання заборгованості за електричну енергію	23.06.2011	економічний
3.	3679-VI	08.07.2011	Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про туризм»	25.10.2010	гуманітарний
4.	3675-VI	08.07.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оподаткування товарів, призначених для підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу	03.02.2011	податковий
5.	3673-VI	08.07.2011	Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів	17.09.2010	політико-правовий
6.	3609-VI	07.07.2011	Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України	12.03.2011	податковий
7.	3596-VI	06.07.2011	Про ратифікацію Угоди про внесок між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля	01.06.2011	економічний
8.	3572-VI	05.07.2011	Про внесення змін до Гірничого Закону України щодо забезпечення соціальних прав вдів, які мають право на пенсію у зв'язку із втратою годувальника	08.12.2010	соціальний
9.	3563-VI	05.07.2011	Про внесення змін до Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» щодо скорочення переліку підприємств, що не підлягають приватизації	25.06.2011	економічний

10.	3553-VI	17.06.2011	Про внесення змін до Закону України «Про угоди про розподіл продукції» щодо державних гарантій	26.11.2010	економічний
11.	3549-VI	17.06.2011	Про внесення змін до статті 17-1 Закону України «Про електроенергетику» щодо умов стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел	15.03.2011	галузевий розвиток
12.	3445-VI	31.05.2011	Про внесення зміни до статті 19 Господарського процесуального кодексу України щодо процесуального статусу судді	21.12.2010	політико-правовий
13.	3422-VI	19.05.2011	Про внесення змін до статті 254 Кодексу адміністративного судочинства України щодо набрання судовим рішенням законної сили	05.11.2010	політико-правовий
14.	3382-VI	19.05.2011	Про внесення зміни до статті 56 Господарського процесуального кодексу України щодо порядку надсилання копії позовної заяви	28.05.2009	політико-правовий
15.	3354-VI	12.05.2011	Про внесення зміни до статті 143 Сімейного кодексу України щодо обов'язку батька забрати дитину з пологового будинку	25.01.2010	соціальний
16.	3331-VI	12.05.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо фінансування дорожнього господарства	18.04.2011	економічний
17.	3329-VI	12.05.2011	Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо процесуального правонаступництва	04.06.2009	політико-правовий
18.	3326-VI	12.05.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо кількості учасників товариства з обмеженою відповідальністю	17.12.2009	економічний
19.	3320-VI	12.05.2011	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо питань оподаткування природного газу та електричної енергії	05.04.2011	податковий
20.	3319-VI	12.05.2011	Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію	05.04.2011	економічний
21.	3275-VI	21.04.2011	Про внесення змін до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо розширення груп територій, які визнаються депресивними, та надання їм такого статусу	14.06.2010	економічний
22.	3272-VI	21.04.2011	Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»	08.11.2010	державне будівництво

23.	3221-VI	07.04.2011	Про внесення змін до Податкового кодексу України	07.04.2011	податковий
24.	3220-VI	07.04.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію	17.02.2011	економічний
25.	3186-VI	05.04.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань міграції	06.04.2009	політико-правовий
26.	3138-VI	15.03.2011	Про внесення змін до статті 2 Закону України «Про страхування»	16.12.2010	економічний
27.	3024-VI	15.02.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків	23.11.2007	економічний
28.	2995-VI	03.02.2011	Про внесення змін до законів України «Про здійснення державних закупівель» та «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні	09.11.2010	економічний
29.	2994-VI	03.02.2011	Про внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств	19.03.2010	економічний
30.	2983-VI	03.02.2011	Про внесення зміни до статті 6 Закону України «Про третейські суди» щодо підвідомчості справ у сфері захисту прав споживачів третейським судам	06.09.2010	політико-правовий
31.	2980-VI	03.02.2011	Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду	06.11.2009	політико-правовий
32.	2979-VI	03.02.2011	Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду	09.07.2009	політико-правовий
33.	2974-VI	03.02.2011	Про внесення змін до Закону України «Про виноград та виноградне вино»	19.11.2009	галузевий розвиток
34.	3953-VI	20.10.2011	Про внесення зміни до додатка № 3 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»	30.09.2011	економічний

35.	3932-VI	20.10.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розгляду справ Верховним Судом України	15.09.2011	політико-правовий
36.	3917-VI	18.10.2011	Про внесення змін до деяких законів України	28.09.2011	політико-правовий
37.	3912-VI	18.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо державної фінансової підтримки шляхом надання безвідсоткової довгострокової позики ДАХК «Топаз»	11.10.2011	економічний
38.	3831-VI	06.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» щодо фінансового моніторингу діяльності професійних учасників фондового ринку	29.12.2010	економічний
39.	3823-VI	06.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо стабілізації роботи авіаційного комплексу	29.09.2011	економічний
40.	3776-VI	22.09.2011	Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо вжиття заходів забезпечення позову при визнанні та виконанні рішення іноземного суду	15.04.2010	політико-правовий
41.	3768-VI	22.09.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо виплати заробітної плати шахтарям	16.09.2011	економічний
42.	3741-VI	20.09.2011	Про внесення зміни до розділу XX Податкового кодексу України щодо застосування нульової ставки з податку на додану вартість	16.09.2011	податковий
43.	3719-VI	08.09.2011	Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України щодо врегулювання порядку внесення змін і доповнень до апеляційної чи касаційної скарги та їх відкликання	01.03.2010	політико-правовий
44.	3718-VI	08.09.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів	20.09.2010	політико-правовий
45.	3701-VI	06.09.2011	Про внесення змін до статті 18 Закону України «Про загальну середню освіту» щодо запобігання дискримінації при вступі до початкової школи	11.06.2010	гуманітарний

46.	4011-VI	04.11.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо погашення заборгованості перед Державним бюджетом України за субкредитами, наданими енергогенеруючим компаніям	23.06.2011	економічний
47.	4001-VI	03.11.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань діяльності Вищої ради юстиції щодо їх приведення у відповідність з Конституцією України	11.04.2011	політико-правовий

Таблиця 2. Закони, ініційовані фракцією «Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина»

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законопроекту	Галузеве спрямування
1.	3597-VI	06.07.2011	Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо уточнення окремих положень	22.04.2011	соціальний
2.	3569-VI	05.07.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розрахунків за житлово-комунальні послуги	07.09.2010	економічний
3.	3532-VI	16.06.2011	Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за забруднення лісів	04.03.2010	політико-правовий
4.	3412-VI	19.05.2011	Про внесення зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо узгодження строку перевірки громадян у зв'язку з допуском їх до державної таємниці	01.03.2011	галузевий озвиток
5.	3385-VI	19.05.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо збільшення обсягів дохідної частини бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування	26.02.2010	податковий
6.	3383-VI	19.05.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні	26.01.2011	політико-правовий
7.	3277-VI	21.04.2011	Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» щодо посилення платіжної дисципліни страховальників та використання страхових коштів	26.02.2010	соціальний

8.	3133-VI	15.03.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та інвалідам	04.03.2008	соціальний
9.	3046-VI	17.02.2011	Про внесення змін до статті 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо скасування відповідальності за провадження господарської діяльності із застосуванням принципу мовчазної згоди	26.04.2010	політико-правовий
10.	3042-VI	17.02.2011	Про внесення змін до Закону України «Про захист рослин»	19.10.2009	галузевий розвиток
11.	3028-VI	15.02.2011	Про внесення зміни до статті 217 Кримінально-процесуального кодексу України щодо обов'язків слідчого	25.08.2010	політико-правовий
12.	4016-VI	04.11.2011	Про внесення зміни до статті 306 Кримінального кодексу України	27.10.2011	політико-правовий
13.	3999-VI	03.11.2011	Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про міліцію» щодо вимог до осіб, які приймаються на службу до міліції	20.05.2010	політико-правовий

Таблиця 3. Закони, ініційовані фракцією «Наша Україна – Народна самооборона»

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законо-проекту	Галузеве спрямування
1.	3588-VI	05.07.2011	Про внесення змін до статті 15 Закону України «Про кінематографію» щодо порядку видачі державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів	09.08.2010	галузевий розвиток
2.	3571-VI	05.07.2011	Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо злочинів проти волі, честі та гідності особи	09.09.2010	політико-правовий
3.	3395-VI	19.05.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення дозвільних процедур	09.11.2010	політико-правовий
4.	3274-VI	21.04.2011	Про внесення зміни до статті 2 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» щодо заборони приватизації приміщень, де розміщуються бібліотеки, книгарні та державні видавництва	17.12.2009	економічний

5.	3159-VI	17.03.2011	Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах	25.04.2008	галузевий розвиток
6.	3760-VI	20.09.2011	Про внесення зміни до статті 123 Сімейного кодексу України щодо визначення батьків дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій	10.03.2011	політико-правовий

Таблиця 4. Закони, ініційовані фракцією Комуністичної партії України

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законопроекту	Галузеве спрямування
1.	3041-VI	17.02.2011	Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів	23.11.2007	галузевий розвиток
2.	3207-VI	07.04.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення	07.04.2011	політико-правовий

Таблиця 5. Закони, ініційовані фракцією Народної партії у Верховній Раді України

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законопроекту	Галузеве спрямування
1.	3739-VI	20.09.2011	Закон України про протидію торгівлі людьми	10.05.2011	політико-правовий
2.	4000-VI	03.11.2011	Про внесення змін до статті 77 Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо прискорення надання першої медичної допомоги в невідкладних та екстремальних ситуаціях	11.11.2010	соціальний

Таблиця 6. Закони, ініційовані декількома фракціями

№	Номер закону	Дата ухвалення	Назва закону	Дата подання законопроекту	Ініціатори законодавчого акта	Галузеве спрямування
1.	3614-VI	07.07.2011	Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України	19.05.2011	ПР, НП	економічний
2.	3235-VI	19.04.2011	Про внесення зміни до статті 21 Закону України «Про рекламу»	24.06.2009	ПР, НП	галузевий розвиток
3.	3913-VI	18.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»	14.10.2011	ПР, НП	економічний
4.	3906-VI	07.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур»	04.10.2011	ПР, НП	податковий
5.	3334-VI	12.05.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення організаційно-правових основ боротьби зі злочинністю та корупцією	17.03.2011	ПР, КПУ	політико-правовий
6.	3458-VI	02.06.2011	Про внесення змін до статей 19 та 43 Закону України «Про охорону праці»	03.03.2010	ПР, НП, КПУ	соціальний
7.	3298-VI	21.04.2011	Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги	24.02.2011	ПР, НП, КПУ	гуманітарний
8.	2952-VI	01.02.2011	Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів	19.10.2010	ПР, НП, КПУ	орг. питання
9.	3716-VI	08.09.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків	15.06.2011	ПР, НП, КПУ	політико-правовий

10.	3677-VI	08.07.2011	Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів	28.04.2011	ПР, НП, РЗМ	галузевий розвиток
11.	3228-VI	08.04.2011	Про внесення змін до статті 218 Кримінально-процесуального кодексу України щодо ознайомлення обвинуваченого і захисника з матеріалами кримінальної справи	19.01.2011	ПР, РЗМ	політико-правовий
12.	3086-VI	03.03.2011	Про тимчасовий порядок оподаткування операцій з імпорту крупи гречки	16.02.2011	ПР, РЗМ	податковий
13.	3738-VI	09.09.2011	Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо усиновлення	03.02.2009	ПР, КПУ, РЗМ	політико-правовий
14.	3680-VI	08.07.2011	Про амністію в 2011 році	25.11.2010	ПР, п/ф	політико-правовий
15.	3674-VI	08.07.2011	Про судовий збір	30.12.2010	ПР, п/ф	економічний
16.	2982-VI	03.02.2011	Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді	10.12.2010	ПР, п/ф	галузевий розвиток
17.	3687-VI	08.07.2011	Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності	06.07.2011	ПР, НУНС	економічний
18.	3686-VI	08.07.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення спільної діяльності	24.06.2011	ПР, НУНС	політико-правовий
19.	3486-VI	03.06.2011	Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо гарантування зобов'язань держави щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії	30.05.2011	ПР, НУНС	галузевий розвиток
20.	3409-VI	19.05.2011	Про внесення змін до статті 20 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»	21.02.2011	ПР, НУНС	галузевий розвиток
21.	3795-VI	22.09.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг	10.11.2010	ПР, НУНС, БЮТ-Б	політико-правовий

22.	3613-VI	07.07.2011	Про Державний земельний кадастр	04.02.2011	ПР, НУНС, БЮТ-Б	галузевий розвиток
23.	3236-VI	19.04.2011	Про волонтерську діяльність	22.10.2009	ПР, НУНС, БЮТ-Б	гуманітарний
24.	2978-VI	03.02.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин у разі відмови у наданні допуску до державної таємниці	08.10.2010	ПР, НУНС, БЮТ-Б	політико- правовий
25.	3045-VI	17.02.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплат страхового відшкодування	14.05.2010	ПР, НУНС, БЮТ-Б	економічний
26.	3392-VI	19.05.2011	Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності	25.09.2008	ПР, БЮТ-Б	економічний
27.	3566-VI	05.07.2011	Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов доступу на ринок телекомунікаційних послуг	12.08.2010	ПР, БЮТ-Б	галузевий розвиток
28.	3562-VI	05.07.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»	16.06.2011	ПР, БЮТ-Б	економічний
29.	3465-VI	02.06.2011	Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні» та інших законодавчих актів України	10.03.2009	ПР, БЮТ-Б	політико- правовий
30.	3163-VI	17.03.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування талона до посвідчення водія та вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	30.08.2010	ПР, БЮТ-Б	галузевий розвиток
31.	3325-VI	12.05.2011	Про внесення змін до Закону України «Про тваринний світ» щодо посилення заходів по боротьбі з браконьєрством	19.11.2010	ПР, БЮТ-Б, п/ф, КПУ	політико- правовий

32.	3234-VI	19.04.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку надання органами опіки та піклування дозволів на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дітей	12.03.2010	ПР, БЮТ-Б, КПУ, НП, НУНС	політико-правовий
33.	3205-VI	07.04.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи та фізичної особи-підприємця	24.12.2010	БЮТ-Б, НУНС	політико-правовий
34.	3261-VI	21.04.2011	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення дозвільної системи у сфері господарської діяльності	11.03.2011	БЮТ-Б, НУНС	економічний
35.	3137-VI	15.03.2011	Про внесення змін до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» щодо державної соціальної допомоги на догляд інвалідам війни	10.12.2010	БЮТ-Б, КПУ	соціальний
36.	3954-VI	20.10.2011	Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» щодо фінансового забезпечення заходів з підвищення ядерної безпеки	30.09.2011	НП, КПУ	економічний

Умовні позначення:

ПР – фракція Партії регіонів у Верховній Раді України

БЮТ-Б – фракція «Блок Юлії Тимошенко – «Батьківщина» (до 16.11.10 фракція «Блок Юлії Тимошенко»)

НУНС – фракція блоку «Наша Україна – Народна самооборона»

КПУ – фракція Комуністичної партії України

НП – фракція Народної партії у Верховній Раді України (до 19.11.10 фракція «Блок Литвина»)

РЗМ – група «Реформи заради майбутнього» у Верховній Раді України

п/ф – позафракційні депутати

